

Det var på mange måter et annet Norge som feiret 100-årsjubileet i 1914, enn det vi kjenner etter den første verdenskrigs slutt i 1918. Vårt folk var før 1914 opptatt av å vente på den "nye arbeidsdag" som var forutsatt i 1905. Det var forkynt at den skulle komme, og man ventet i sorgløs ro på at den skulle innfinde seg, - og årene gled rolig hen mens folket ventet, bare ventet. Men innvarslingen av denne "nye arbeidsdag" viste seg som så meget annet å være en frase gitt i en stor stund i dette velsignede året.

Forholdene i landet var stort sett gode i disse år, uten noen særlige krusninger på den rolige overflate. Selv storstreiken i 1911 - da en stor del av landets arbeidere enten etreiket eller var lockoutet - fløt hen som en sommerferie. Arbeidskampene hadde enda ikke fått den bitterhet som vi kjenner fra senere år. Vi jublet vår 17. mai og feiret også noen ganger 7.juni. Det var altså stort sett et sorgløst folk som lot dagene gli uten at store hendelser fikk anledning til å forstyrre sommeridyllen. Vi hvilte godt ut etter spenningen i 1905 og det krafttak som da var tatt. Vår nasjonalstolthet ga seg ikke utslag i trang til flere løft, mens vi solte oss i den nyvundne frihet.

Om 1905 sa Vidkun Quisling:

"I 1905 var Norge endelig blitt sterkt nokk til å gjøre revolusjon mot den svenske unionskonge, og i det yttre gjenvinne full frihet som i sagatiden. Men i virkeligheten var saken anderledes.

Når et folk har virkeliggjort et nasjonalt ideal som det lenge har kjempet for, så oppstår et moralsk hull i dets liv. Dette var tilfelde for det norske folk da. I århundreder hadde det hatt for øye å gjenvinne sin frihet og sin tapte selvstendighet, og i minnet om en stor fortid å skape en enda større fremtid.

I 1905 samledes nordmennene i en enestående nasjonal besluttsomhet og enighet om å nå målet. Men etter den store triumf oppstod en stor tomhet i folkets sjæl.

For å gi vårt folk en ny åndelig fasthet, og bevare dets solidaritet og dets samarbeid for felles mål, var det nødvendig å gi det et nytt nasjonalt ideal. Man fant det ikke. Og det i et tidsrum da vårt folk gikk ut av en stor nasjonal kamp, gjennomsyret av en makeløs nasjonalfølelse.

Det norske folks ledere hadde ingen skapende idé, ingen oppdragende og styrkende plan å gi folket og dets fr^utidige liv i samhøve med tidens krav og folkets behov. Deres eneste resept var liberalismen og etterheånden som motgift mot denne, marxismens røde gift."

Fritjof Nansen som personlig tok del i frigjøringsverket i 1905 kjente det på samme måte og gir uttrykk for sin skuffelse slik:

"Det kan nesten se slik ut at vi nordmenn gikk rundt og lette etter en oppgave å samles om. Unionssaken var en slik ~~xx~~ stor oppgave, men etter at den var løst i 1905, er det som vi enten har lagt oss til å sove eller øvet våre krefter i strid om småtterier med hverandre."

1905 lot oss altså nå et mål, lot oss virkeliggjøre et nasjonalt ideal, men mangel på nye oppgaver, nye mål å ta sikte på, ga folket ^{en} godværsdrift i sorgløs og likegyldig ro med litt småkjegl^{er}, som kjennetegnet årene etter 1905.

Stortinget som det år stod i brennpunktet for folkets interesse~~x~~ med regjeringen Michelsen i spissen, gled igjen ut av folkets daglige tanker. Selv stortingsvalgene foregikk uten særlig spenning og interesse og uten den bittre partimaktkamp som vi opplevet i de senere år. Arbeiderpartiet hadde begynt sin stigende kurve, men blev nærmest betraktet som en flokk rabulister som det ikke var større grunn til å ta alvorlig.

Slik gikk tiden til vi kom til den vidunderlige sommeren 1914 med 100-års jubileets fest over landet, med en mere pompøs feiring av 17. mai og med jubileumsutstillingen i Kristiania. Sommeren fortonte seg som en eneste sammenhengende fest, trygget av statsminister Gunner Knudsens garanti om den "skyfrie himmel". Vårt land~~et~~ hadde jo også den gang sin "forutseende utenriksledelse".

Men det var å merke at det også dette år - som alltid når noe truende står for døren - gikk endel forutseende og følsom ungdom rundt og følte trykket av et truende tordenvær på sine nerver. I de lyse sommernetter i dette festens år kunne man se unge mennesker gå rundt og forsøke å se gjennom det uforklarlige og ubestemmelige som de mente å merke foran seg, som ga en ubestemmelig uro til de sorgløse dager som tilsynelatende omga dem. 1. august slo lynet ned, og de lumre, varme augstdager blev en spenningens tid. Det fulgte et ras av krigserklæringer som øyeblikkelig brakte istand et kjempe/bål.

Det var lett å merke vårt folks evner til tilpassning, til å innrette seg og godta. Krigen hadde ikke vart mange dagene før tingenes tilstand syntes godtatt, og skrekken, den nervetrykkende engstelse for egen og egne skjebne fortok seg. Man inrettet seg for tilskuerens rolle i amfi, trass i nøytra-

litetsvakt, tjeneste og andre åpenbare krigsdisposisjoner i hver enkeltts umiddelbare nærhet. I den første tid hadde selvsakt krigen sinninteresse, og byenes befolkning tilbrakte meget av døgnet utenfor avisredaksjonene for å få servert oppslag ~~av~~ de nyeste krigsmeldinger.

Men krigen gikk sin gang og vårt folk fattet i stigende utstrekning interesse for finansielle spørsmål, nærmere betegnet de jobbmuligheter ~~som~~ krigen skapte. Særlig skipsfarten hadde stor oppblomstring og det tjentes store summer på alt som knyttet seg til denne virksomhet, hvis forutsetning dypest sett var våre sjømenns liv. Forøvrig var det slik at nesten alt av rørlig eller urørlig gods skiftet eier med stor omsetningshastighet og til stadig større priser. Folket blev satt på en hård prøve som det ikke bestod i denne århundredenes største dans om gullkalven.

Det var ~~i~~ disse forhold som hersket i Norge da freden kom i 1918. Et folk opptatt av penger og fest, champagne og dans. Folkets åndelige og moralske kvalitet var redusert i en uhyggelig grad. Langt mere skadelig og folkeødeleggende enn barkebrødstider og nødsår under tidligere kriger, var pengeoverfloden i krigsårene 1914 - 1918.

1920-årene er historien om et dessillusjonert folk, et rotløst folk, et folk som hadde mistet synet for livets ekte verdier for gullet og pengenes glans. Alle hadde jo vært "rike" men nu avtok rikmannsflokken fra dag til dag, og det kjentes tungt å vende tilbake til et virkelig arbeide. De økonomiske kriser som måtte følge det galskapens liv som blev levet under og like etter krigen, rystet både den enkelte og samfundet. Arbeidskampene blev bittre, streiker og uro hørte til dagens orden. Politikk var ~~retningsløs~~, bortsett fra Arbeider- og kommunistpartienes retning øst og "proletariatets diktatur". ^{Men} Men folkets flertall tok avstand fra denne retning og satte seg til motverge, ^{men det} uten å kunne by noe annet enn det "bestående" som eget alternativ. Men sjelden har ~~vi~~ vel noe "bestående" vært mindre tillokkende enn den tilstand som "bestod" i 1920-årenes Norge. Det var arbeidsledighetens, ^{h.s.} forsorgsvesenets, pukksteinhaugenes og nødsarbeidets tid, og forøvrig et liv på kanten av borgerkrigen.

1930-årene ~~begynte~~ som 1920-årene sluttet. Men en del av folket begynte å føle alvorlig engstelse for utviklingen og det blev ropt på menn som kunne ta roret og bringe skuten flott igjen. Det var å ane at den slingeseilads som blev drevet kunne føre til større ulykker. Partipolitikkens menn klarte dog å hindre den samling som folkets flertall stort sett var villig til. Dette hendte også ^{en gang} i 1920-årene da Chr. Michelsen ~~en gang~~ på oppfordring var villig til å tre inn i det politiske liv igjen, og det gjentok seg da Fritjof Nansen erklærte seg vil-

x Her at diktatur og sosialisme
begynte i 1912

ta regjereingsledelsen etter sterke røster fra folket. Men de satte begge den betingelse at partipolitikken måtte likvideres for at det kunne skje en samling om de oppgaver som forelå. Våre partipolitikere vilde ikke det. Enkelte ergjærigheters karriere blev kanskje truet om det skulle skje, og de klarte virkelig å hindre den samling som folkets flertall da sikkert var villig til. Både Michelsen og Nansen oppga forsøket som nyttesløst, og de borgerlige partier fortsatte sin linjeløse "la-skure-"politikk.

Men i det økonomiske liv - hvor som oftest resultatene av feilsleggen politikk hurtigst registreres - blev krisen mere og mere akutt. Arbeidsløsheten øket sterkt og i bondesamfundet blev krisen nærmest farlig. Situasjonen skyldtes i sterk grad Norges Banks valutapolitikk. Inflasjonen under og etter krigen hadde brakt kronen ned til omtrent $1/4$ ~~xxxx~~ av det normale, og da Norges Banks direktør forkynte at landets ære forlangte kronen i pari kurs igjen, fikk han, kanskje en uventet, men allikevel helt naturlig, hjelp fra valutaspekulantene rundt om. Og kronan nådde pari og var gullfestet hurtigere enn noen hadde tenkt seg. Amartisering og forrentning av fjerdedels kroner med de fullverdige, og avsetningskrise på grunn av arbeidsløshet og pengemangel blandt folket, truet bondesamfundet med et fullstendig sammenbrudd. Blev denne fare nevnt blev det brutalt og kynisk hevdet, at det samfundsmesig var av underordnet betydning hvem det var som brukte de forskjellige bondebruk, bare de blev brukt og fylte sin oppgave matforsyningsmessig. De økonomiske tragedier som også ellers fulgte, med konkurser, betalingsinnstillinger og ruin både for enkelte mennesker og erhvervsmessige sammenslutninger blev feiet hen med dikterens ord:

"Bi døde hefte på livets reise".

Selvom det styreløse økonomiske liv under og etter verdenskrigen fremkalte et behov for nødvendig sanering, kunne en i denne tid ikke befri seg for den følelse at barnet blev slått ut med badevannet, og at enkelte måtte spørre seg selv: Er de økonomiske prinsipper til for vår skyld, eller vi for dem? Da Norges Bank samtidig med Englands Bank i 1931 igjen opphevet gullinnløsningsplikten, fikk det folk som hadde opplevet historiens hurtigste veksling fra inflasjon til deflasjon ett sjokk så sterkt at næringslivet truet med å stanse helt.

Den partipolitiske utvikling etter dette, måtte nærmest bli å betrakte som naturlig. Når nøden truer og det "bestående" er nødens årsak og gir bevis for manglende evne til å løse dagens smertelige krav om arbeide og brød, måtte Marxismen, med dens løfter om livsgodenes likelige fordeling, tre frem som det "beståendes" nødvendige avløser. For mere skolerter kunde også tilstanden fortone seg som en bekreftelse av

*Del kommun
anvises*

Karl Marx forutsigelse i "Das Kapital" om borgersamfunnets og kapitalismens endelige sammenbrudd.

nasjonal De borgerlige partiers tak på sine velgere skyldtes *og indirekte russiske* folkets følelsesmessige avstandstagen fra Marxismens vesensfremmede livssyn, og skrekk for kommunismen. Den russiske revolusjon i 1917 med dens massakrer og grusomheter stod ennå friskt i erindringen. Disse partiers velgere lot seg faktisk føre til valg flere ganger uten annen politisk ballast enn kommunist-frykten. Men bare "motstand mot" er en negativ defensiv kamp og er komponent for dødslinjen i det lange løp.

Men det viktigste undlot disse partier, som vis a vis kommunismen hevdet å kjempe på samme front. En slagkraftig og styrkende *av de splittede krefter* forening fant ikke sted.

Jeg nådde min stemmerettsalder like etter krigens slutt, men stod ubundet til de så ofte forekommende familie-hensyn i politisk retning. Jeg tilhørte heller ikke noe bestemt politisk miljø. Min ungdomstid var preget av arbeid i idealistiske bevegelser, som speidersak og ungdomsbevegelse. Men ett var klart for meg: Jeg var nasjonal. Fedrelandet var et hellig begrep. Dette kom til å bli avgjørende for meg i politisk henseende, sammen med rent etiske betraktninger. Arbeiderpartiet var da inne i sin mest rabulistiske periode med Martin Tranmøls "Dynamitt i borehullene", "arbeiderne har intet fedreland" og Lening "Religion er opium for folkene". Arbeiderbevegelsen var i de år en seksjon av Moskva-internationalen og bar dens tegn og attributter i sine emblemer, i sin opptreden og i sitt vokabular. Jeg blev borgerlig velger og senere medlem og styremedlem i det lokale Frisinnede Venstre. Fra 1924 og utover var jeg sekretær i en borgerlig sammenslutning av Høyre og Frisinnede Venstre, og fikk anledning til å betrakte partipolitikken fra innsiden. Det blev også anledning til både å delta i og å følge noen valgkamper som aktiv medkjemper. Mine tvil om partipolitikken som demokratiets tjenligste form, blev i disse år til visshet. Det måtte findes en redeligere, en mere effektiv form, mere i overensstemmelse med folkestyrets ånd og mening. Mine erfaringer om partipolitikken og om valgene på partipolitikk basis i disse år, skal jeg etterhvert komme tilbake til. Det hører imidlertid med til min politiske utvikling, hvordan og under hvilke forhold jeg brøt med det hele.

I henhold til de statutter som var vedtatt for den borgerlige velgersammenslutning hvor jeg virket som sekretær, blev det holdt generalforsamling i april 1933. Fremmøtet var dårlig. Tilstede var bare det valgte styret pluss noen enkeltpersoner som mente de hadde personlige interesser å i vareta i forbindelse med høstens stortingsvalg. Forsamlingen røpet intet målsatt politisk syn, ingen politisk linje ~~det~~ løsning av tidens mange problemer. Den politiske situasjon blev overhodet ikke berørt, men generalforsamlingen utviklet seg snart til å bli noe av det som i sin tid blev betegnet som "polsk riksdag". Det blev gjensidige avsløringer av tillitsmennenes intrigespill med henblikk på det kommende stortingsvalgs kandidatur. Det var et forstemmende og avslørende oppgjør som brakte for dagen en utrolig mangel på bluferdighet i valg av ~~urendelige~~ midler for å nå personlige "politiske" mål. Disse menn representerte altså alternativet til det nettopp da sterkt forkynte "proletariatets diktatur". Som tillitsmann i egen-skap av sekretær bad jeg om ordet, og spurte om det var fedrelandets eller egen sak som lå herrene mest på hjertet. Var det fedrelandskjærighet og alvårlige samfundsinteresser, eller høyst egne interesser som førte til slik adfærd? Jeg pekte på den politiske situasjon i dagens Norge, og spurte om de kunde anviser velgerne en positiv linje, gjøre den delagtig i en politisk tro, kort sagt om de hadde annet å by på enn en valgliste, som de - etter det vi her hadde vært vitne til -

ville slåss om så lenge tiden tillot det?

Det blev en himmelfalden og absolutt taushet i forsamlingen. Det lille uventede innlegg virket som en voldsom avsporing og etterlot en måpende forsamling. Hverken formannen eller noen annen fikk summet seg til å svare, og mens tausheten ennå var rådende, la jeg til at jeg kunne trekke mine slutninger selv, og bad om øyeblikkelig og på stedet å bli løst fra mitt hverv. Jeg forlot møtet uten at det ennå var noen som hadde fått talens bruk igjen. Da jeg kom hjem fastslo jeg i lettelse overfor min hustru, at fra nu av ville politikk være banlyst fra mitt liv.

Noen sitater vil bekrefte situasjonen som den var i disse år: *down from the mount* :

Vi har politikerne, men vi vet at med det system vi når har, er det meget vanskelig å få gjennomført ting som ikke er smakkelig for velgerne. Her er svekkelsen ved parlamentarismen i det hele - de som vil stille seg til valg lover gjerne det velgerne ønsker".

Fritjof Nansen , 1914.

Det var en tid da det kjempedes om store idealer i vår politikk i dette land. Men nå synes det mest, iallfall for oss som ser^{ut}utenfra, å være sunket ned mer eller mindre til politisk partikjegl det hele."

Fritjof Nansen, 1921.

Hvor bærer det hen?

Ja, hvor bærer det hen? Det er greit at det spørsmål ikke kan være noen uvedkommende som i det hele tatt har noen tanke på vårt folks fremtid.

Her er intet tilfeldig. Slektens gang er lovfast. Alt skjer etter lover som ingen plass levner for slump eller tilfælde. Som et menneske sår skal det høste. Denne lov er ubrytelig, ingen eller intet kan rokke den. I vårt folk har den avsatt seg som en alment erkjent sannhet i det gamle ordtak: Som man reder, så ligger man.

Dette vil si, at vi selv er personlig ansvarlige for hvor det bærer hen. Folket rår selv for sin skjebne. Det får det slik som det selv lager til, det høster hvad det selv har sådd.

Biskop Johan Lunde, 1921

Vår prekære situasjon.

Farten utfor er stadig øket under bolsjevikpiskken, og nu ligger både doning og forspann i den kommunistiske hengemyr. Samfunnet er sykt, nasjonen har ryggmarvstøring. Der vokser opp en vek, viljeløs slekt uten pliktfølelse, som krever mest mulig og yter minst mulig.

Generalkonsul O.J.Storm, 1923.

Livet store lov.

Det nye proletariatets diktatur er bare klasseinteresser og kamuflert materialisme. Her hjemme er heller ikke stillingen særlig oppmuntrende. En mere eller mindre utilslørt allianse mellom religiøst sneversyn og politisk spekulasjon.

En talentløs og uvederheftig politikk har forvrøvlet hele vårt politiske liv, fylt store deler av vår ungdom med lede for politisk virksomhet og brakt hele vårt parlamentariske system i misskreditt.

De fleste av vår tids reparable samfundsonder kan etter min mening føres tilbake til økonomiske, sosiale og religiøse motsetninger, som ganske har fått oss til å glemme livets store lov om alle menneskelige interessers solidaritet. Det gjelder

-7-

derfor å reise et energisk opplysningsarbeid for å innskjerpe den nye slekt den elemnetære sannhet at alle våre religiøse, politiske og sosiale forestillinger er skapt i vårt eget bilde.

Statsminister Chr. Michelsen, 1923

Et langt og slitsomt yrke.

Det er først den bitre nød som kan hjelpe oss, hele nasjonen kan lignede med en søvngjenger som ballanserer på kanten av takrennen. Istedetfor å gå til den eneste operasjon som kan redde livet, arbeid og sparsommelighet, fortsettes det med bedøvelsesmidler... Den store masse går omkring i selvsuggestion og venter at de gode tider skal komme som et brev i posten.

Forinden vi har bygget opp alt som er nedrevet av moralske og materielle verdier, og vi har sonet hvad der er syndet, vil det ikke bli noen bedring. Det er et langt og slitsomt yrke, vi er bare ved begynnelsen av den trengsel som møter oss, vi må gjennom forsakelsens og nødens skjærsild.

Generalkonsul O.J.Storm, 1923.

Praktiske konsekvenser.

Med hensyn til de praktiske konsekvenser av den materialistiske samfundsoppfatning, så siger det seg selv, at de er ytters farlige. Samfundet skrues jo tilbake til villmannsstandpunktet, hvor kampen for tilværelsen er ledende prinsip, og hvor derfor resultatet er alles kamp mot alle. Og når da også de primitive lidenskaper: hat og vold, skal få fire tøyler, må konsekvensen bli samfundets ruin.

Man har like til for en menneskealder siden for det meste tenkt, at det aldri kunne bli tale om at disse konsekvenser for alvor skulle forsøkes virkeliggjort. Det har vært vår tid forbeholdt å bli tvunget til å tenke om igjen i så henseende. Den moderne tids bolsjevisme har nettopp i praksis sluppet de samfundsødeleggende krefter løs. Og bolsjevismens egne tilhengere er til dels fuldt på det rene med at konsekvensen er den ovenfor nevnte: samfundets ruin.

De erfaringer man allerede har gjort viser tilstrekkelig at bolsjevismen ikke fører mennesket inn i paradiset, men ut i ørkenen, idet alle produksjonsbetingelser og livsverdier som utvikling har kjempet seg fram til legges øde, og hvor derfor menneskene som er tilpasset for disse livsbetingelser ikke formår å leve.

Johs.

Domprøst Hygen, 1924.

Det er mange av oss som har en beklemmende følelse av at så lenge harvi nu drevet alskens bygdepolitikk med kjøp og salg og stemmefiskeri, at det kan se ut som vi har mistet evnen til å tenke større. Det eneste som kan heve oss opp fra denne politiske forsumpning er en virkelig alvorlig situasjon, hvori et avgjørende valg uten prutning må treffes. Hva vi nu trenger er ikke et folk som går rundt og teller stemmer og teller på knapper, men vi trenger menn.

Sannelig, våre politikere har fart ille med det norske folk. Fra kompromiss til kompromiss. Øyner de da ikke at det er en lov høyere og sterkere enn alle politiske beregninger? For hvert kompromiss, for hver bakveg, tar et folk skade på sin sjel.

Fritjof Nansen

Ungdom og autoritet.

Dette er nu et velkjent kapitel som uten for mange ord kan vedlegges protokollen. Den brutale og nærgående, verdensomspennende orientering om en menneskehet, nedsunket i kaos, i smerte og gru - en situasjon som imidlertid ingen tenkte å ta skylden for, men vred seg unda - den måtte smadre hoss ungdommen troen på fyrster, politikere, parlamente, lover og traktater, troen på våpen og verdslig makt. Der blev neppe ærbødighet og skyldighet tilbake i ungdommens sinn overfor all denne pomp og prakt. Ethvert binnende avhengighetsforhold blev koblet av.

Fra en artikkel i "Anno 1928 etter Kristus".

Falsk vurdering.

Det er en usigelig trøstesløshet og rådløshet som preger vår tid. Sterkest inntrykk derav gir det økonomiske og politiske liv verden over. Og hvis det idag kan pekes på et felles ønske, da er det ønsket om at optimismen vil prege sinnene og legge troens lyse, glade syn inn over livet. En hel verden sukker deretter. ~~xxxxxxxværdxxxxxxxukkexxxxxx~~ Bedring kan det imidlertid ikke bli før grunnskaden er funnet og lagt.

Mange er teoriene hvori grunnskaden består. Sikkert tør det imidlertid være at den ikke egentlig er av økonomisk art. Det er jo rikelig forråd tilstede av alle slags varer. Den ^{er også} neppe av teknisk, administrativ eller politisk art. Derfor tar en neppe feil når man antar at grunnskaden er av rent åndelig ~~er~~ art, og at den består i en feilaktig erkjennelse av livet og en falsk vurdering av livsverdiene.

Kallskapellan A.E.Hedem, 1932.

Etter 1905

begynte en politisk forsumpning og et tyrannisk nivelleringsarbeide, som vistnok er uten sidestykke i vår historie. Hertil kommer nesten det værste: vår halve selvoppgivelse. Kun et lite mindretall føler ansvar for vårt forsvar. Vi har så ^{and} ingen årsak til å være hofferdige i denne stund. Naturligvis er det endel mennesker nettopp blandt dem, der fortrinsvis besørger forsumpningen, som finner at alt er såre vel.

Hjalmar Christensen.

~~Jeg avslutter~~ ^{avsluttet} Denne kavalkade ^{et} med utdrag fra Fritjof Nansens tale ved Fedrelandslagetets stevne i Tønsberg 1928.

Men hva ser vi? Folket splittet i mange politiske partier, som trekker i hver sin retning. Det er høyre og venstre og frisinne, der er bondeparti og avholdsfolk og arbeiderparti, sosialister og moskvamenn. Det er vel alle bra normenn, må vi tro, de vil vel alle fremme landets og folkets framtid hvis vi spør dem, men de trekker i hver sin retning, hver til fordel først og fremst for seg og sitt parti. Og de er bare enige om en eneste ting, og det er at de ikke vil være enige. En står og ser med forundring etter dem der de farer frem, og med vemod må en minnes Ibsens bitre ord:

Går til sin gjerning de norske menn
viljeløst, vimrende, vet ei ^{hvorhen} -
skrukker seg hjertene, smyer seg sinnene,
veke som vaggende vidjer for vindene.

Jeg kan ikke og vil ikke tro at det er et virkelig utslag av den norske folkekarakter. Det er forbigående, og det må være forbigående. Et samarbeid for å løse de store oppgaver det må og det kan ikke la være å komme.

 Og jeg vil da si dere at etter min overbevisning er det partipolitikken som er blitt en fare i Norge i dette øyeblikk. Den er ikke naturlig og sunn lenger, den har ikke fulgt med tiden og har ikke livets rett. Partigjerdene er råtne! Prøv dem så skal dere se, de ryker ved første taket. De er stivet opp med nymotens piggetrå for å holde partiflokkene sammen, men de vil ikke holde lenge.

For en utenforstående synes det så helt ufattelig dette at det skal være så vanskelig å slutte seg sammen om det som gjelder landets fremtid og dyreste interesser. Vi vet da at så sandt vi bare vil og står sammen, da kan vi klare oppgaven. Men det sørgelige er at partipolitikkerne ikke vil enda. Hvorfor? Det kan da umulig være av frykt for å bli overflødige? Vi er ikke kommet så langt enda, sier de. Vil det si at vi ikke er kommet så langt ned i grøften? Skal vi ligge helt over ende med alle fire hjul i været før vi kan bli enige om et samlet løft for å komme opp igjen?"

Det som slår en ved lesningen av alle disse skildringer av de mørke trekk i tidens ansikt, er på den ene side samstemmigheten om den rådende tilstand. På den annen de noe divergerende oppfatninger av årsaken til dem. Som sett fra forskjellige synspunkter gir de også forskjellige meninger tilkjende om årsak og virkning, og byr på forskjellige botemidler, hvor slike er berørt. Men de bekrefter i sin bredde at forfallet stakk dypt, og var utbredt til alle felter av folkelivet.

En kunne ha grunn til å undres over at så megen erkjennelse om tingenes tilstand ikke maktet å rette på forholdene, å skape en samlende idé. Det er neppe tvil om at partipolitikken også her spilte sin rolle. De som uttalte seg kunne sandsynligvis påføres en politisk oppfatning og kjent som medlem av et bestemt parti. Det nyttet ikke da med sande påvisninger eller gode anvisninger for noen som kunne regnes å tilhøre et parti, i et samfunn hvor alle tilhørende andre partier overhørte eller overså alt som blev sagt eller skrevet. Hvor riktig og godt det enn var ment - det blev oppfattet som propaganda for det egne partiets vekst. Alle møtte alle med tilbørlig ~~xxx~~ mistanke til den edle hensikt. Selv personer uten kjent politisk ansikt, fikk det skrevne eller talte, godtatt eller forkastet ut fra avisen det var inntatt i, eller det foran det var talt for. All erkjennelse og påvisning om de sande forhold og en farefull utvikling som kom frem i tale og skrift i de årene, kunne, om de blev samlet, danne binnsterke folianter. Men hva hjalp det under slike forhold?

Dr. phil. og jur. Herman Harris Aall hevder et sted:

"Har vi tatt slike historiske kjensgjerninger til etterretning, er næste oppgave å blottlegge årsakene. Tiden er kommet da det ikke er nokk for vitenskapen å registrere ulykkene

med fatalistisk selvoppgittethet, - det er blitt dens oppgave å vise folkene at ulykkene har sine årsaker, og at det altså kan nytte å ta kampen opp mot ulykkene, at de må gjøre seg klart hvilket mål de vil strebe hen til, og prøve sine handlinger på dette mål."

Det er selvsagt ikke bare vitenskapens plikt å påta seg en slik oppgave. Alle erkjennende mennesker bærer sin plikt. Stort sett blev det bare med fatalistisk registrering av en sørgelig tingenes og tidenes tilstand, å "ta de historiske kjenns gjerninger til etterretning".

I "Nordisk Folkereisning" - Nasjonal Samling's forgjenger - hevdet Vidkun Quisling:

"Vi lever i et tidsskifte, midt i en revolusjon, i mer enn én betydning av dette ord. Forandringene av menneskenes livsforhold foregår så hurtig og er så dyptgripende at utviklingen antar en voldsom karakter, likesom det råder en alminnelig usikkerhet med hensyn til hva framtiden vil bringe.

En vesentlig årsak til denne verdensomfattende krise i sivilisasjonens historie, må søkes i den kjensgjerning at en rekke nye idéer, oppfinnelser og oppdagelser helt har endret betingelsene for menneskenes liv her på jorden, mens de menneskelige samfunnsformer ennå ikke har rukket å tilpasse seg de nye forhold. Således oppstår kriser og brytninger både innen de enkelte land, og mellom landene innbyrdes, krig og sosiale revolusjoner."

Vidkun Quisling hadde i mange år deltatt i Fritjof Nansens hjelpeaksjoner i Russland og ~~Armenien~~ ^{Armenia} Armenien. Han hadde opplevet de første følger av den russiske revolusjon og fått personlig erfaring for kommunismen i praksis. På grunnlag av 12 års arbeid i Russland utga han i 1930 boken "Russland og vi", en bred analyse av de sovjet-russiske forhold og kommunismen i praksis i de første ~~årene~~ ^{årene} etter revolusjonen. Boken ble skrevet -som han sier - "for det første som et varsko til mine egne landsmenn, for det annet som en appell til samarbeide mellom de nordiske og germanske folk. På bakgrunn av en virkelighetsskildring av tilstanden i Russland og av bolsjevismens vesen bygget på 12 års studium og selvsyn, vilde jeg bidra mitt til forståelse av bolsjevismens dødelige fare for hele den europeiske sivilisasjon og for de nordiske folk i særleshet, og peke på utveien til å møte denne fare og la den bli en spore til nasjonal og nordisk nyreisning og samling."

Som forsvarsminister i bondepartiets regjering i 1932 faldt det i Vidkun Quislings lødd å fremlegge avslørende beviser for

konspirasjoner mellom Russlands ^{halvpartistiske} kommunistiske ledere og Arbeiderpartiets ledelse i Norge. Stortinget nedsatte en spesialkomite for å prøve det fremlagte bevismateriale. Med 6 mot 2 stemmer fant denne komiteen at det fremlagte var fullstendig bevis for det forræderiske spill som var drevet. Minoritetens 2 stemmer tilhørte "siktede" selv. (Anton Jensen og Fredrik Monsen).

For denne avsløring ble Vidkun Quisling selvsagt ikke elske av de avslørte, og den personforfølgelse som ble satt igang, vil vanskelig finne sitt sidestykke. Det var under denne saks behandling i Stortinget Ludv. Mowinckel uttalte følgende:

"Jeg tror at hr. Quisling er idealist, jeg føler det, sa jeg at han er idealist, men jeg er ikke ganske sikker på at det er heldig for en norsk regjering i disse tider å være idealistisk preget."

Det må til alle tider bli vanskelig å forstå slik tale, hvis den ikke kan sies å være karakteristisk for nivået i det politiske liv i vårt land nettopp da.

5. april 1933 faldt dommen i Grønlandsaken i Haag. Det spill som gjennom 10 år var drevet om Grønlandsaken røpet det nasjonale forfall som rådde, og fortalte om den "realpolitikk" som våre ikke-"idealistiske" politikere praktiserte. Også dette høyst samlende nasjonale spørsmål såes egnet til partipolitisk spill. Og domsresultatet blev som et folk splidaktig med seg selv måtte vente det.

Rent følelsemessig - eller kanskje rettere- instinktmessig, rammet dommen smertelig hoss store deler av vårt folk. Det kjentes som et nasjonalt -nesten personlig - nederlag. Men hvem kunne vente at det nasjonale forfall som tiden i sin alminnelighet og denne saken i særdeleshet viste, skulle kunne hjemføre en nasjonal seir?

- - - - -

Hvordan var så den rent åndelige tilstand, eller den alminnelige trivsel i vårt folk på denne tid og under disse forhold? Alminnelig sakt: høyst utåvelig. Det minimum av sikkerhet som skal til for må^{var}setting av liv og fremtid, en følelse av at det eksisterte noe av en fast grunn å bygge på, ~~eksisterte~~ ikke tilstede. En del av folket fylte livet og dagen med sterke ord på veien mot "proletariatets diktatur" og tusenårsriket i "Sovjet-Norge". Gjorde seg store og sterke medetrussel om "borgerne i lyktepælene" og viste den knyttede neve som tegn på deres ubrytelige vilje.

Relativisme og moralsk nihilisme under navn av liberalisme og toleranse møtte de mennesker som i denne samme forvirrede tid

søkte holdepunkter fir et tilvære med fasthet og retning, og som for sin åndelige sunnhets skyld, søkte en livsholdning som både kunne sies å være logisk og konsekvent, og dertil på samme tid, bar med seg større livsfylde og noe å leve for. Noe som kunne gi dagliglivet et høyere siktepunkt og gi en fortoning av hensikten med livet.

Undertiden var det vel bare an vag lengsel, eller noe i retning av dette Ibsen betegner som

"denne dunkelt følte splid
mellem tingen som den er
og tingen som den skulle være."

Men uansett hvor de enkelte mennesker regnet seg å høre hjemme, enten blant de målbeviste mot proletariats diktatur, eller ~~blant~~ ^{blant} de vikende og splittede, men samtidig søkende, ~~uten~~ ^{uten} for den, så huset de vel alle en lengsel som åpenbart hører sammen med menneskets sikre forvissning om rett i videre forstann til et menneskeverdige liv, ikke bare i relasjon til materielle forutsetninger, men en lengsel ut av den disharmoni som livet, i særlig grad oppløsningstider - omgir sine mennesker med, og som ikke føltes og ikke kunde godtas som menneskets uavvendelige skjebne.

Forvissningen om - og troen på - menneskets rett til større livsfylde med bedre harmoni, kan ikke bare betegnes som en fiksjon eller et Fata Morgana-drømmebillede. Det er vel rett tenkt den guddomsnist som er nedlagt i hvert menneske, og som hvis det kveles, dreper det menneskeverdige i mennesket selv.

Vel er det så at mennesket som levende utviklingsskapende vesen, også bærer all livets spenning med seg. Det vil alltid og til alle tider leve i et brennpunkt mellom fortid og fremtid, med nutiden - egentid og eget liv - som spenningens og stridens plan. Men neppe har tidligere generasjoner i samme grad fått føle det direkte nervepress som fulgte disse års oppløsning og de famlende, motstridende forsøk på å gi det nye som måtte komme en riktig retning. Det som manglet var åpenbart et holdbart grunnplan som fremtiden kunne tuftes på. Tradisjon og form var gått i oppløsning, overleverte verdier blåst vekk, og den gyngende grunn ~~er~~ ^{var} ikke brukbart utgangspunkt ~~stat~~ ^{stat} grunnlag for sikker framtidsinnstilling. Det er i slike tider det er grunn til å søke tilbake til grunnlaget for ~~vårt~~ ^{vårt} liv.

Dette var den rådende tilstann da Vidkun Quisling la fram sin "Oppfordring til Nasjonal Samling" 17. mai 1933. Det var ikke helt sjelden at det blev dannet, eller gjort forsøk på å danne nye partier i vårt land, og det vakte heller ikke i sin allminnelighet noen særlig oppmerksomhet når et nytt parti tok plass ved siden av de andre. Det var dog anderledes da Vidkun Quisling kom med sin nye bevegelse. Neppe noe våkent menneske sto likegyldig overfor det. Instinktivt løftet folket hodet og følte at her kom noe nytt. Kunne det bety et nytt ~~h~~idhevverv? En idé hadde tatt form og tok opphold iblandt oss. Fra den dag måtte alt politisk liv i Norge få den skjebne å måtte måles med Nasjonal Samlings idé. *X*

*Den skjedde faktisk i 1930
se i dagboken
for 1930-1931*

*Men
inngrepet og beviset
i 1933*

Nasjonal Samling var like meget et begrep som et navn. Det ga uttrykk for både ~~middel og mål~~. Både veien og målet. Hadde folket da fått rå seg selv, hatt evne og mot til å befri seg fra sitt politiske formynderskap, vilde 1933 ha lagt grunnlag for en utvikling som hadde blitt en helt annen enn den historier idag kan berette om. Men med Nasjonal Samling våknet også partipolitikernes frykt for ~~sin~~ ^{den} fortsatte tilværelse, og bedre enn de maktet å lede landets politiske liv, klarte de å organisere kampen mot Nasjonal Samling. ~~Her~~ forelå det igjen et forsøk på å samle folket påtvers av partiene, denne gang med en appel til folket selv. I motsetning til Chr. Michelsens og Fritjof Nansens tidlige forsøk på å skape en samling gjennom partiene og med deres bistand, blev forsøket nu gjort utenom partiene med en direkte oppfordring til det folk som levet under den ~~rådende tilstand~~ ^{for} ~~rådende tilstand~~. Folket var i virkeligheten trette av det evindelige politiske kjegl og lengtet etter ordnede forhold. At Vidkun Quislings oppfordring ga gjenlyd i store deler av folket vil ~~alle~~ de partier kunne bevitne som vil tenke tilbake og erindre hvilke krefter og hvilke midler de måtte mobilisere i en 2 måneders valgkamp i 1933 mot en bevegelse uten presse og med bare et improvisert organisasjonsapparat. Alt måtte jo improviseres med den fart som den korte tid krevet.

I "Oppfordringen til Nasjonal Samling" heter det bl.a.:

"Den økonomiske, politiske og sosiale utvikling i vårt land gir anledning til alvorlig bekymring, berører direkte hver nordmanns eksistens og kan bli avgjørende for hele vårt folks framtid.

Hver dag som går med det nuværende styre og stell betyr an videre forarmelse av vårt samfunn og av den enkelte, og med en sosial og økonomisk katastrofe, ja politisk utslettelse som endelig resultat. Og dog har vi i virkeligheten anledning til

å legge om vårt samfunnsystem på en slik måte at nettopp de nuværende vanskeligheter kan danne grunnlaget for en fremgangsrik utvikling.

Med det nuværende partivesen er det imidlertid utelukket å oppnå den kursendring i politikken, som er en nødvendig forutsetning for den kommende økonomiske og sosiale gjenreisning og nyordning som må komme.

De store, gamle partier har uttømt sin oppgave i forgangne forhold. De er alle mere eller mindre klassepartier, og er så innkapålet i det gamle, at en tilstrekkelig omlegning innfra er ugjørkelig.

I slike stormfulle tider som vi nu er gått inn i, er det nødvendig å ha en kampdyktig politisk organisasjon med positive idéer, som i slagkraft kan måle seg med marxismen, men er i pakt med fremtiden. Slik som det nu er monopoliserer revolusjonspartiene folkets trang til fremskritt og til politisk og sosial nyorientering. Og i den borgerlige døgnpolitikk finnes ikke engang antydning til forsøk på å se problemene i sammenheng og overensstemmende med tidens og nødens krav.

Når situasjonen er slik, er folket nødt til å figne tilbake til grunnlaget for sitt liv. Den eneste farbare vei ut av uføret er resolutt å oppta arbeidet for en åndelig og nasjonal vekkelse, og samle alle de krefter som har den samme positive innstilling, i en aktiv nasjonal og sosial bevegelse på tvers av partiene.

Jeg oppfordrer positivt tenkende mennesker av alle samfunnslag i og utenfor partiene, arbeidere, borgere og bønder til å gå inn for det forsonings- og samlingsarbeide som her er foreslått og å tegne seg som medlemmer i Nasjonal Samling.

Således som situasjonen ~~ix~~ utvikler seg, er det en plikt for alle å ta standpunkt til tidens politiske problemer. Det krever både deres egne interesser, hensynet til landet og til kommende slekter.

I alle nasjoners liv er der øyeblikke da nasjonen ved samlet innsats kan legge grunnen for lange tiders fremgangsrik utvikling, eller ved likegyldighet og forsømmelse forskjert se mulighetene og øde landet for generasjoner fremover, ja for alle tider.

Det norske folk har engang før slitt opp sin kraft i indre strid og politisk forsyndelse, hvoretter fulgte en lang tid, hele 500 år full av nedgang.

Slike skjebnestunder gjennomlever vårt folk nu igjen.

Det er en forblindelse å tro at dette er noe som ordner seg av seg selv.

Vi vil skape et samlet, nytt Norge med gode og rettferdige kår for alle."

Som nevnt tidligere var jeg i aktiv politisk tjeneste i flere år, mere bestemt i perioden 1924 - 1933. Det måtte bli min erfaring i disse år at partipolitikken var en ulykke. For det første fordi den organiserte i faste og uoverstigelige kampfronter all den gode vilje som kunne ligge bak hvert enkelt menneskes politiske interesse og aktivitet. Ved at all politisk virksomhet blev drevet på partipolitisk basis, blev det partiapparatet og partipressen som forvaltet og formet de enkelte menneskes grupper innstilling til dagens aktuelle politikk, og som deretter - særlig i borgerlig politikk - ble plassert som tilskuer til utviklingen. Det enkelte menneskes skjønn og politiske sans blev absorbert av partiet, og på denne måte skapte den partimessige ensretting, som hindret nyansene og de variasjoner som den demokartiske samfundsordning forutsetter, regner med og gir adgang til. Dette førte også til at de mange mennesker som ikke hadde noen sporer å vinne i det politiske liv, blev sløvet i sin politiske interesse, en sløvhets som bare for disse mennesker til en viss grad blev brudt ved det store agitasjonsoppbud foran "lagtevlingen" ved valgene. De som i motsetning til disse tok aktiv del i den politiske virksomhet i stat og kommune og i de "utvalg" som ble oppnevnt til det ene eller annet formål, førte i alt de foretok seg enekamp fra partimeessige bastioner, og dette førte til det annet, at denne politiske ordning gav plass for all den usaklighet som partigjærene og partienes maktkamp på lengere sikt og utenfor den aktuelle sak, faktisk krevet. ~~Etterhvert som saken utviklet seg, ble utvalget og komiteer måttet behandle saken~~ En kunne lett gjøre den erfaring, at når mennesker møttes på partipolitisk basis kunne enighet om en saks beste løsning vanskelig ~~finnes~~ oppnås. De partibundne mennesker kunne ikke behandle saken på saklig vis. Motsatt kunne ubundne mennesker med bare sin reelle vilje til å finne en løsning, også finne den.

Det var i disse tider de kjente ord om at "det var gått politikk i saken", blev formet som uttrykk for at saken som ikke blev løst, eller fikk en feilaktig og ulykkelig løsning. Politikerne godtok selv dette som undskyldning for negative resultater av deres virksomhet. Når man også kunne være vitne til at politikerne enkelte gange i edel iver for å finne en virkelig god løsning i en sak, som også for dem fortonte seg som livsviktig, blev enige om "å løfte saken ut av politikken" eller ut av "parti-politikken" - som det også het, da ga de i sannhet seg selv og den politiske virksomhet de drev en attest som fortjent og dømte seg selv og det system de representerte som utjenlig for sitt formål. Begrepet politikk fikk her et høyst diskriminerende stempel, som all politisk virksomhet på denne måte fikk det.

Dette måtte bli naturlig for meg, som for så mange andre som følte det uheldige ved situasjonen å gjøre refleksjoner over tilstanden og den tidsånd som utviklet seg av den. Min nære omgang med såkalte politikere i noen år, ga meg også adgang til betraktninger som ga et bilde av hva de egentlig stod for. Det må innrømmes, at bortsett fra et par som hadde politikk som ærgjærighet og hobby, var det ikke meget å merke til noen dypere politisk forståelse, eller endog en riktig oppfatning av politikk som begrep med hensikt og mening. Politisk taktikk var det bedre deknings for. Politikk var taktikk. Det var spillet, intrigen, dølgsmålstrategi og hestehandel. Jeg kunne berette noe om det. Edelmødig oppriktighet og idealitet kun-

Stiftelsen
17. mai 19

problema

oppdraget til
nå det på oppdrag
gjennomg

hvis

endog

- finke

forklaring

er en del av
enighet på dette omg

ne ikke komme på tale. Den som hyldet så fine begreper var dum, og slett ikke politiker. Politikk gled inn i dagligtalen som betegnende når en ante skumle hensikter bak noen aksjon, og politikere for mennesker som kunne mistenkes for skjulte mål og med en rev bak hvert øre.

føltes

Det ~~føltes~~ som et behov å komme ut av det hele og skjerme livet innenfor en personlig snevrere ramme, la politikk være "politikk" og la samfunnsinteressene få mindre plass.

Min beslutning på generalforsamlingen i 1933 var en begynnelse til dette og føltes som en stor lettelse. Det var med en følelse av å være fri og selvstendig mann jeg konsentrerte meg om våronnarbeidet det året.

St.Hansdag blev jeg imidlertid oppringt fra et av byens hoteller som meddelte at major Vidkun Quisling var der og gjerne ville få en samtale med meg.

Jeg hadde ~~jo~~ lest hans oppfordring 17.mai og merket det inntrykk den gjorde. Quislings navn var ~~jo~~ også kjent som nettopp avgått forsvarsminister i bondepartiregjeringen. Ikke minst var han kjent for avsløringen av den sovjet-russiske infiltrasjon i landets politiske liv (Quislingsaken).

Jeg fulgte oppfordringen og gikk til hotellet, men jeg minte meg selv om, at politikk var det for min del slutt med. Denne omstridte mann ville jeg dog hilse på når det først var anledning til det.

De som kjente Quisling vet at han ikke var noen samtalsmester i almindelig konversasjonsmessig forstand. Det springende ~~prat~~ i almindelig konversasjon lå tilsynelatende ikke for ham. Han var nærmest fæmelt og lot gjerne andre snakke. Slik også ved dette mitt første møte med ham. De herrer som var i hans følge, snakket mere, men de bemerkninger eller utfyllende innlegg han ga, nesten som hugg, hadde stor tyngde og overbevisningskraft. Jeg opplevet at denne mann etterhvert rullet opp for meg de politiske ~~og~~ helt menneskelige tanker jeg hadde tumlet med opp igjennem årene og ~~sa~~ i konkretisert form/uttrykk for den oppfatning mine egne refleksjoner ~~over~~ dagens politiske liv og den politiske utvikling vi var oppe i, og i den nærmeste framtid kunne frykte. Det virker eiendommelig når et annet menneske ved det første møte så å si legger opp for en alle ubesvarte spørsmål og samtidig gir svaret. Jeg opplevet den berikelse det er å føle takke- og åndsfellesskap med et annet menneske. Men jeg opplevet i grunden det som jeg vet tusener av mennesker har opplevet under hans talerstol rundt i vårt land når de sa: Men dette er jo riktig! Mannen har rett!"

Jeg forlåt denne sammenkomst uten ^{noe} løfte fra min side om medlemskap i den nye bevegelse. Jeg anså - som sagt - min tid i politikken for slutt. Dessuten mente jeg starten på mitt sted ville være bedre tjent med en som rent almindelig sett kunne sies å stå bedre til, vis a vis de som skulle vinnes. Jeg hadde i mange år tjent "borgerlig" politikk og var i visse kretser betegnet som en av "kapitalismens lakeier". Nu hadde jeg også brutt med den og kunne ikke regnes som "persona grata" i noen leir.

Utover sommeren studerte jeg det materiale jeg hadde fått med fra møtet og følte stadig sterkere at dette var en bevegelse jeg kunne følge og at grunntrekkene i den politiske linje som var gitt, både på de enkelte livsområder og i syntese, ga muligheter for en åndelig og nasjonal vekkelser ~~og~~ kunne gi grunnlaget for en politisk fornyelse. Av og til fikk jeg også oppfordring om ~~aktivt~~ å ta meg av saken på mitt hjemsted.

Ut på sensommeren møtte jeg sammen med andre representanter i egenskap av det stedlige Frisinnede Ventres nestformann på et møte for valgkretsen i anledning høstens stortingsvalg. Det var en politisk sett nedslått forsamling som møtte. Alle - faktisk ~~ta~~ alle - fant grunnlaget for fortsatt politisk

*Hadde jo vært
var kommet til
= når det gitt*

arbeid for håpløst. Det blevogså direkte uttalt, at folket nu forlangte noe nytt, og at mange så hen til Nasjonal Samling som det nye.

*Dr. phil. Rolf
Thomassen*

Frisinnede Venstres hovedstyres formann, "Tidens Tegn"s redaktør, var tilstede på møtet og uttalte at det lå ham nært å tenke seg et samarbeid med NS. I første omgang mente han at praktisk valgsamarbeid med listeforbund mellom NS og Fris. Venstre burde komme på tale.

Dette blev også møtets eneste beslutning, vedtatt mot bare én stemme: Listeforbund mellom NS og Fris. Venstre i valgkretsen ved det forestående valg.

Dette listeforbund kom imidlertid ikke istand. Det blev av den ene som stemte mot satt igang en agitasjon mot beslutningen som lett lot seg omstørte under de organisasjonsmessige - eller rettere, mangel på sådanne - som hersket. Et mindre antall allmindelige medlemmer innkalt for opposisjonsformålet, veltet en nesten enstemmig beslutning av valgkretsens tillitsmenn. For de tillitsmenn som deltok i tillitsmannsmøtet og ~~xxxxxx kunne xxxxxxxx xxxxxxxx bli xxxxxxxx xxxxxxxx xxxxxxxx~~ som stod inne for listeforbundsvedtaket var det i grunden bare ett å gjøre: å gå.

forbunden

Da det falt i mitt lodd å forsvare Fris. Venstres tillitsmannsbeslutning i avisene på mitt hjemsted, blev det snart til at jeg stod for NS. Men så måtte det da også bli slik, noen uker før stortingsvalget.

Så lenge jeg hadde hatt forbindelse med politisk virksomhet var det slik, at det ikke nyttet med politisk arbeide mellom valgene. Politiske møter eller annen politisk virksomhet ville folk ikke ~~de~~ befatte seg med. Selv ikke Arbeiderpartiet - som parti - mbehattet seg særlig med det, men her var det dog adskillig politisk aktivitet ~~på~~ og omkring lste mai hvert år. Desuten blev sikkert den politiske aktivitet holdt våken og varm gjennom fagorganisasjonen. Partiavisene drev jo et slags politisk kommentar-spill til stortingsdebatter og regjeringens handlinger, mere for å markere frontlinjenes uoverstigelighet, enn for å anskueliggjøre debattenes, beslutningenes og handlingenes forhold til den riktige utvikling, og sett i relasjon til folkets livskamp i sitt prinsipp under tidenes vekslende forhold. I denne forbindelse sagt, var det vel også det som var den avgjørende mangel i vårt politiske liv; den manglende målsetting. Den ene part hadde for såvidt forkynt sin ~~målsetting~~: Proletariatets diktatur ~~de~~ statens overtakelse av produksjonsmidlene, opphevelse av eiendomsretten, ~~vekk~~ med forsvaret. Dette ville de. De andre ville dette ikke. Så enkel var i grunden problemstillingen. Men bak denne grove forenkling forsvant alle nyanser, og - hvad værre var - også de finere linjer som medvirker og tjener et folks liv og utvikling.

Om disse grovttegnede alternativer kunne folket hetzes opp til valgkamp hvert tredje år. For såvidt ikke å undres over, alternativene var jo diametrale motsetninger, som ild og vann. Med propagandamaskineriets grovkalibrede skyts, som slett ikke hadde noen hensikt om å mildne motsetningene, kunne det skapes "stor valginteresse" uten noen appell til saklighet og dømmeevne. Derimot fikk bitterhet og ofte grov usømmelighet en bred plass.

Men - som foran nevnt - ville noen ha det norske folk i tale om politikk, måtte det skje i et valgår, under en valgkamp. Tiden mellom valgene var nærmest å betrakte som politiske karantene/år.

forbunden

I tillegg til at den politiske situasjon var meget alvorlig og at et forsøk på å legge om landets politikk derfor var høyst nødvendig, var det dette som var grunden til at NS alt på dette tidspunkt valgte å ~~da del i stortingsvalget. Aldri tidligere var det vel i vårt land levert en større innsats av offervillige mennesker enn den som blev presteret av NS dette året~~

del av
~~del av~~

Jeg finner ^{del av}av personlige grunner ~~også~~ nødvendig å nevne det som her, ~~er nevnt~~, da jeg blev stillet som NS stortingskandidat i min valgkrets. Det er neppe til å se bort fra at dette vel kan ha vært grunnlag for skumlerier om personlig ærgjerrighet. Jeg var dog helt klar over at det ville bli en Uriaspost, hvad jeg også i aller høyeste grad fikk føle ~~at det var~~.

Alt samme dag avisene kunne melde om min nominasjon hadde de sine personlige angrep på meg. Avisene opptrådte endog langt værre enn jeg kunne tenke meg - og jeg hadde da vært valgkampens hekседans på nært hold før ~~for~~ nu gjalt det den samlede presse. Ingen av de eksisterende partier ønsket den nye beiler til velgernes gunst. Fra mitt tidligere politiske engasjement hadde jeg kjendskap til hvilket lavmål en valgkamp kunne nå, men for meg står kanskje 1933 som det værste.

Jeg skammer meg ikke for å ~~forstå~~ at på mitt sted utkjempet ~~jeg~~ valgkampen helt alene. Det kostet natt og dag i flere uker. Hertil kom at jeg måtte bære valgkampens utgifter selv. Men det hører med til min stolthet den ~~politiske~~ at jeg på min post bidrog til at NS stod frem i folkets bevissthet som en realitet.

Nasjonal Samlings politiske mål var meget tydelig tilkjennegitt. Første etappe var lividasjon av partipolitikken, nasjonal samling og "gjeninnføring av det sanne folkestyre". Slik som valgkampene blev drevet, artet det seg i meget som en kamp med vinnmøller. Det galt i meget å påføre motstanderen hensikter som ikke var tilkjennegitt, betvile den gode hensikt, forvrengte det var saakt og å utlegge det skrevne feil. Uten en vel utbredt presse var det ~~egentlig~~ umulig å komme alle usannheter og bevisste forvrengninger tillivs. I NS stilling var det ikke på denne måte til det aller nødvendigeste selvforsvar. Den eneste mulighet som forelå var møtevirksomheten, og den blev da også drevet med en intensitet som til da ~~vel~~ var uhørt. Menneskemassene strømmet til lokalene, og gjorde ~~var~~ hva de aldri hadde gjort før - betalte entré for å høre valgforedrag. Foredragsmøtene måtte konsentreres om eget program på bakgrunn av tidens politiske situasjon som marxisme og partipolitikk bar ansvaret for.

Det har ofte ~~blitt~~ meg inn om ikke norsk valgkampgrunnen var en grov fornærmelse mot det norske folk. Det blev ikke regnet meget med den enkelte personlige dommekraft, evne til egne refleksjoner, eller endog ~~til~~ virkelig å treffe et valg på egne intensjoner. Det måtte være med denne innstilling til folket at taktikken med skremmel og trusler fikk bredere plass en saklighet og sand påvisning av programmenes utforming i relasjon til et politisk fremtidsmaal, det nære eller fjerne sådanne. Det sterkeste og mest brukte argument mot NS fra borgerlig hold var den kjente påstand om "den bortkastede stemme". Allerede dette var en fornærmelse mot velgeren, denne oppfordring til hørking med ~~den~~ stemme, den ene gang det var spørsmål om ~~den~~ mening. Denne oppfordring til å velge det subsidiære hvor stemmen kan "komme til nytte". Kan en stemme i det hele tatt nyttes når den ikke får uttrykke velgerens primære ønske? Før gi uttrykk for ~~hans~~ virkelige mening.

Et annet argument som blev betraktet som et godt "fund", var å påvise det inkonsekvente og bekjempe partipolitikken med å danne nokk et parti. Når dette argument skulle brukes måtte det selvsagt absolutt forties det som idet hele var grunnlaget for bevegelsens oppstaaen og eksistens, dens første hensikt. I den personlig agitasjon med utdeling av det trykte program og annet opplysende materiale, hendte det ikke så sjelden - (og det har det vært pussig å minnes mange gange siden) - at flere sa: "Folkestyre! Har dere ikke noe annet å by på? Har vi ikke hatt nokk av det?" Og de blev ikke medlemmer av NS.

*Tilføyelse det var det de mente da det de og det var
 en fort nok av*

Jeg finner av

del av
~~del av~~

som

anledning

i mine hender

+ meningsløse
 i å

*En noe avhengig
 av tilfelle 4 prosent
 på bevisning av
 bevisene for
 beviset om det er
 partipolitikken*

De marxistiske organisasjoner fant ~~det~~ ikke ^{hensene} å gi plass for noensomhelst reservasjoner i argumentasjonen men fant ~~det~~ mest ~~forsvarlig~~ ^{gikk} til den adjektivistiske ytterlighet og betegnet NS som "arbeidereternes avantgarder". De marxistiske aviser og ledere gikk i det hele så dramatisk tilverks i sin argumentasjon mot den nye bevegelse, at den yngre garde fant appellen om bekjempelsen av NS-bevegelsen så sterk, at den best og mest fyldestgjørende kunne skje med voldelige midler.

Det hadde i mange år vært på tale å endre valgloven. Alle partier hadde etter tur vært enige om at valgloven som den var, ikke kunne gi noe rettferdig uttrykk for velgernes mening. ~~Men~~ ^{underte} for det ~~alltid~~ var slik at den ~~som var~~ ^{sterkeste} hadde fordel av valglovens urettferdighet, og som den sterkeste kunne fremskynne eller hindre forandringen, blev det ikke til at forandringen fant sted.

Å forsøke å skape en endring i den politiske utvikling, måtte falde vanskelig uten at ^{blev endret} valgloven. Som det var, kunne selv store velgergrupper bli uten representasjon og dermed uten innflytelse. De valgergrupper, hvor store de enn kunne være, og hvor tydelig det enn fra dem var ^{om deres mening} sagt ~~dra~~, blev det ikke tatt hensyn til hvis de ikke hadde sin partimessige representasjon i stortinget.

Dette faktiske forhold, og det at de begunstigede partier kunne anvende og virkelig ^{med adskillig hell} anvendte valglovens utilstrekkelighet i argumentasjonen til fordel ~~for seg~~ ^{for} med ~~adskillig hell~~, ville ^{for} all fremtid hindre en rettferdig politisk utvikling på folkestyrets grunn. Enkelte partier var jo også blitt ganske sterke i pengemakt og pressemakt og hadde som all makt tiltrukket seg tilhengere, der som lydige tjenere ~~xxx~~ i parti og presse, var lite villige til å oppgi posisjoner som både ga ^{dem} prestisje og penger, for ^{der} mange funksjonærer som etterhvert blev tyngden og de bestemmende på folkestyrets vegne.

Forholdet var altså ~~det~~, at sann utvikling mot folkestyrets ide først kunne skje etter at partiforvaltningen av folkets ønsker, eller rettere ^{ut forvaltning} partibestemmelsen av folkets ønsker var brutt hvilket igjen forutsatte valglovens endring. Som foran skildret dannet det seg på dette område en uløselig gordisk knute.

På denne bakgrunn kunne det vel sies at også NS måtte se det håpløse i sitt forsøk på reise seg mot partiveldet. Quisling var imidlertid ikke av dem som oppga en sak fordi om den så håpløs ut når utviklingen selv krevet ham til innsats. Han forutså at uten en endring ville løpet som det var lagt opp ende enten i sammenbrudd eller i krig. Kunne ikke hverken det ene eller det annet av dette undgås, hvilket i første rekke var hensikten, så var det i alle fald på forhånd skapt et alternativ ut av ulykken.

Det var under disse forhold Nasjonal Samling fikk henimot 30.000 stemmer i 1933. I 1934 deltok bevegelsen i kommunevalgene i en del kommuner, for å fastslå stillingen og for å få anledning til å hevde bevegelsens politiske linjer under valgkampen. Det var jo som regel bare like under valgene folket lånte øre til politisk argumentasjon og la for dagen noen interesse for den politiske utvikling. Det blev fastslått en god fremgang på de steder hvor bevegelsen deltok i valget. Folk følte seg nu engang mere frie under kommunevalgene. Men bevegelsens syn kunne selvsagt ikke komme fullødig til uttrykk i kommunepolitikken høyst mulig kunst under et system hvor saklighet ikke var den sterkeste side. Bevegelsens kommunerepresentanter kom derfor i vesentlig grad til å spille rollen som kommunestyrenes dårlige samvittighet, og fikk bare delvis anledning til å hevde bevegelsens prinsipielle syn i grunntrekk. Dette kunne også ofte nok misforståes av de som var villige til det, fordi det som regel bare kom til uttrykk i enkeltsidene ved sak og system, og ikke i sammenheng med den totale endring som måtte gjennomføres. Det var landets politiske linjer som måtte endres skulde det ikke bære mot det som klart tegnet seg som en nasjonal undergang.

I januar 1935 skrev Vidkun Quisling:

"Hvad jeg her har for øye, og som jeg igjen vil peke på som et øyeblikkelig foreliggende spørsmål, er de nuværende følger av partimoralens særegenheter som setter partiinteressene over nasjonens særinteresser, ja over rett og sannhet, altså over Vårherre selv. Vi har ikke noen Eidsvoldsgrunnlov mer, men et diktatur av partimaskiner, erhvervsorganisasjoner med presse og betalte funksjonærer som under maske av frihet og folkestyre har utnyttet den alminnelige stemmerett og folkets politiske naivitet til å rive til seg makten i staten, og hvis eneste samhold beror på det felles materialistiske ~~livssyn~~ grunnsyn og på viljen til å hevde den engang oppnådde herskende stilling.

Den moderne utvikling tvinger fram et system som i hele sitt grunnsyn står i strid med liberalismen. Selve frihetsbegrepet skal riktignok bevares, til og med foredles og trygges, men det er en ordnet frihet vi må fram til. Den tøilesløse frihet - liberalkapitalismen og dens politiske uttrykk: den partipolitiske parlamentarisme og klassekamp - er dømt til å måtte vike for den nye tids krav. Ja, når man ser på måten hvorpå de partipolitiske partier stiller seg, får man det inntrykk at det ikke bare er døende, men at de endog i høy grad påskynder sitt endeligt

Man bør også erindre at marxismen er liberalkapitalismens skygge

og bare er oppstått som en reaksjon mot den borgerlige politikk ut ifra samme materialistiske grunnsyn som denne. Den borgerlige politikk og marxismen er som vesken i kommuniserende rør. De borgerlige partier kan derfor aldri overvinne marxismen.

Å støtte disse borgerlige partier utelukkende av loyalitetshensyn, eller fordi bestefar stemte med dem, er mere unyttig sentimentalt enn Ingrid Sletten fra Sillejord som gjemte luen etter moren sin uten å bruke den, inntil møll hadde spist den opp og det ikke var tråden igjen. Det er også ibvirkeligheten - når man først er kommet til bedre erkjennelse - ens klare plikt å gå inn for det som man mener er det rette. Hva nøler i etter?"

Men utviklingen blev forsåvidt den logiske. Jo større innsats for samlig, jo større innsats av splittelsens krefter. Moskvas folkefrontparole fant etterhvert sine former i praksis, men man kunde ikke merke at de borgerlige partier hadde dennes taktikk klart for seg. De så nærmest i marxistpartienes endrede taktikk en mulighet for en slags borgfred som helt kunde institueres den partipolitiske praksis som ^{en} evigvarende og stabil tilstand som så ideelt tjente deres kortsynte politiske betraktninger og forlente det politiske liv med noe av spillets spenning ~~og~~ ga det sin sjarme. Politikk var et partispill med trekk og mottrekk. Marxistene hadde jo til ^{gjeng} fornylig med sitt revolusjonssnakk truet med å ødelegge spillet, men deres endrede taktikk blev oppfattet som en endelig og hyggelig~~x~~ godtakelse av spillets regler også fra den kant, - at marxistene kort sagt heretter ville innrette seg som hyggelige medpillere. På dette grunnlag var det at Hambro ba om at de måtte få "en fair chance", hvilket de også ^{også} fikk.

Men for en del mennesker hadde tidens hendelser en annen betydning og for dem talte hver dag sitt tydelige språk om en forestående ulykke, et Ragnarokk over verden. Den giftige og lure løgn fikk en stadig bredere plass som politisk kampmiddel som ikke lovet godt. *og dette skal ikke glemmes.*

Vi var også i disse år velsignet med en "forutseende utenriksledelse". Mens vi i 1914 seilte i godværsbris under Gunnar Knudsens "skyfrie himmel", så var vi i disse kritiske år av Movinckel, Hambro og Koth plasert i "Europas rolige hjørne". Når Vidkun Quisling titt og ofte ropte sitt vakt i gevær, det bærer mot stupet, da svarte f.eks. Movinckel en gang i 1934+ "Det Quisling skriver, viser bare at han står uten ^{for} enhver begripelse av utenrikspolitiske forhold".

Men selv i "det rolige hjørne" var det folk som var klar over den utvikling som fant sted. Den internasjonale folkefronts listige ferd på ^{ulkesøkke} ~~gumnissaler~~ var det dog noen som gjennomskuet. Men ikke så mange ~~desværre~~ at den nye taktikk ikke førte til resultater, skjønt det burde vært mange flere forundt å forstå, at det "demokrati" som folkefronten - den marxistiske ledelse - utnevnte seg til forsvarere av, skulde bli parolen i de kamper som skulde komme og som skulde ~~legge~~ grunnlaget for den ~~kommunistiske~~ verdensrevolusjon.

Handwritten: Folkefrontparolen
Folkefrontparolen gikk ut på å ~~gikk~~ inntrykk av at det var skjedd en metamorfose i ^{en} politiske syn som ~~må~~ også måtte få følger for midler og mål i den politiske kamp. N.S. og andre nasjonale bevegelser hadde heist de nasjonale signaler så høyt at det fantes oppurtunt å følge etter. "Arbeiderne har intet fedreland" begynte å skurre og nye populære "nasjonale" sange så dagens lys. Det blev "Norge for folket" og "Vi bygger landet" og de norske marxistpartier som i sin tid fikk Moskvas ordre om å stryke navnet "Sosial/Demokraten" på sin partiavis, droppet nu "proletariatets diktatur" og "Sovjet-Norge" og gikk til kamp for "demokratiet" og ropet blev "for fred og folkestyre." Høyst sandsynlig etter ordre fra samme hold.

At borgerpartiene foran valget i 1936 som før skremte med Arbeiderpartiet og marxismen, ^{gjorde} hørte med til valgenes alminnelige taktikk, om de enn med større vekt gjorde det ^{da}, som kampmiddel mot N.S. som "vilde splitte den borgerlige "front" mot marxismen."

Handwritten: 1
Men for Vidkun Quisling og hans folk sto 1936 som skjebneåret. Skulde bevegelsens aksjon for å redde landet fra de kommende ulykker lykkes, måtte vendingen komme da. Når som helst senere vilde bli for sent, for - som Quisling sa - "det blir neppe noe valg mere". Den internasjonale utvikling pekte mere og mere på storm og landets ~~skjebne~~ blev ~~mere og mere~~ knyttet til internasjonale krefter gjennom Folkeforbundet og Moskva-internasjonalen.

Ved N.S. 4. riksmøte i Oslo 1936 måtte helt naturlig denne utvikling bli gjenstand for riksmøtets betraktninger. På møtet 27. juni holdt Q. sin store tale om "Nordisk Folkesamband" hvor han pekte på i hvilken retning Norges utenrikspolitiske interesser måtte gå.

I denne tale fremholdt han bl.a. følgende som vel enhver kan underskrive idag:

"Jeg kommer nu til slutt kjernen i det jeg vil ha sagt. På sett og vis er det også kjernen i hele Nasjonal Samling. Jeg har allerede fremhevet at fred mellem Tyskland og England er et livsspørsmål for vårt land. Det som vi fremfor alt må ~~forsøke~~

å hindre er at Tyskland og England står mot hinanden i en ny krig. Det vilde for oss være skjebnesvangert, ja ødeleggende. Derfor må det være vår oppgave å yde alt som står i vår makt til å skape fred og forsoning mellom disse to store folk der liksom oss er av nordisk ætt og innstilling. Selv om vi ikke makter så meget, og heller ikke kan blande oss i andre staters forhold, så må derfor det første være en plikt for oss med alle rettmessige midler å motarbeide dem som ypper strid mellom disse våre frendefolk, ovenikjøpet på et som regel ureelt og falsk grunnlag.

Vi vet hvilke makters interesser disse bestrevelser i virkeligheten tjener,

Det er verdensbolsjevismen. Å arbeide for fred og forståelse mellom Tyskland og England burde være et mål for norsk utenrikspolitikk uten hensyn til partiinteresser. I den grad er det selvinnskysende at Norges interesser krever det. Det er den eneste måte hvorpå vi kan undgå krig og kaos, at det er fred og forståelse mellom disse våre store naboer i syd og vest, som vi også står i det største handelssamkvem med.

For omkring 40 år siden var det som nu en anledning til et ærlig forsøk på å skape varig forståelse mellom de store nordiske folk. Anledningen blev forsømt eller avvist, og den katastrofe som fulgte av den forsømmelse trakk hele verden med seg.

Den som nu våger å drive den samme katastrofepolitikk må gjøre det med åpne øyne. Men alle som forstår sin tid og vil det gode, må reise seg til sterk og positiv motaksjon."

Vidkun Quisling sluttet sin tale med å fremlegge denne resolusjon:

"I betraktning av at et fredelig samarbeid mellom alle de nordiske folk og i særdeleshet mellom England og Tyskland, er nødvendig forutsetning for Europas og verdens fred, og for vår redning fra kaos og katastrofe, og i betraktning av at hele den sivilisasjon som er skapt av den nordiske folkeætt og nordiske innlag i andre folkeætter, og som blir båret av de nordiske og nordisk innstillede folkesamfund og stater, nu holder på å skulde ~~ødes~~ ødes av kulturødeleggende bevegelser, båret av artsfremmede folk, er det en hellig plikt for alle nordiske folk verden over å samle seg om et ærlig skjønnsnot samarbeid for å overvinne denne verdenskrise.

Nasjonal Samling samlet til riksmøte i Oslo 27. juni 1936 oppfordrer alle av nordisk ætt og innstilling i alle land, nordmenn, svensker, dansker, islendinger, færøyinger, tyskere, briter, nederlendere og flamlendere og alle av nordisk blod og ånd, til å slutte seg sammen i en nordisk ^{verdens} folkebevegelse for å skape fred og samarbeid mellom alle nordiske folk verden over og føre kampen for vår nordiske kulturs frelse og fremgang. Nasjonal Samling vil representere dette nordiske samarbeid for Norges vedkommende, og riksmøtet anmoder Nasjonal Samlings ledelse om å ta de nødvendige skritt til organisasjon ~~av~~ et slikt verdensforbund hvis hovedsäte bør være i Oslo.

Nordiske i alle land, slutt dere sammen!"

Bevegelsens medlæmmer som var klar over hva det gjalt dette året, gjorde en innsats som det vel neppe gis eksempel på noen gang før i Norges nyere politiske historie. Innsatsen

ble gjort så uegennyttig, så offervillig og sterk som bare de kan gjøre det som var seg ~~hævi~~ sitt ansvar bverfor folk og land, tid og framtid, bevisst.

Stort sett var også folket både imponert og forbauset over den veldige innsats, men ikke mange forsto de krefter som drev verket - den fremtids-angst de måtte føle som så hvor utviklingslinjene førte hen, både i den nære fremtid og i det lange løp, hvis ikke kursendringen kunne skapes - nettopp i det år, ved det valg. Og det bør her være sakt: Nasjonal Samlings medlemmer og aktive kjempere var ikke folk med utpreget revolusjonært sinnelag, men det var folk som trodde - nei ikke bare trodde - de var forvisset om at alvårlige ulykker foresto, og som ved å være gjort delaktige i Q.s vidsyn og framsyn, kunne trekke ut av tidens hendelser og tidens tegn de tråder som sammen førte ~~mot~~ ^{pekte og} forutsakte utvikling. Ut av den dype angstfylte forståelse oppstod den ansvarlige forpliktelse til å gjøre den innsats som alvåret i situasjonen påla hver enkelt. ~~Innvikslings~~

og motufør
til den

Valget i 1936 skapte ikke gjennombruddet for NS. Man merket et folk som svalet under valgkampens press og som like lette kunne slå den ene som den anden veg. Stemningen var i det hele tatt så spent at valgdagens forskyvning til noen dager før eller etter den fastsatte dag, kunne gitt andre resultater. De midler i valgkampen som blev tatt ibruk skal her være unevnt.

1936/1937

Det var den marxistiske fare skapt ved evneløs borgerlig politikk som ^{og} stod truende ved dette valg. Det lykkedes også Nasjonal Samling å gjøre dette klart for velgerne. D.v.s. velgerne så faren men ikke dens faktiske forutsetninger, dens direkte opphav, og det merkelige hente at de som gjennom årrekker var forutsetningen for, og hadde skapt den marxistiske utvikling, fikk innbildt velgerne at de alene kunne hindre den ulykke de selv hadde lagt alle vekstmuligheter til rette for. I dette valg "For eller mot marxismen" som blev valgets parole, hevdet de borgerlige partier hver for seg at hver stemme som ikke kom dem til gode vilde være bortkastet ~~og indirekte~~ ^{i denne kampen} mot marxismen. Særlig bortkastet vilde de være om de blev gitt til Nasjonal Samling. Bondepartiet forkynte med bråk og bram at det var "klippen marxismen skulle strande på". Det hørte med den uheldige løftepolitikk som ble drevet at nettopp denne "klippen" bragte marxistregjeringen til makten året etter at den hadde utropt seg til "klippe". Med approbasjon av Høyre hvis fører anbefalte marxistene "en fair sjanse" i folkefrontens ånd. Valget var over, løftene glemt - spillet kunne fortsette da Nasjonal Samling etter valget blev ansett for død og maktesløs å være. Men - det horske folk hadde valgt sitt siste storting - på lenge. Loddet var kastet. Barev fuldbyrdelsen av en påbegynt dramatisk utvikling stod igjen.

1633
1935

Om dette valget skrev Vidkun Quisling:

"Nasjonal Samlings medlemmer kan således med stolthet si at de i allfall har gjort sin plikt.

Men vi må med sorg og bekymring konstatere at det norske folk gjennom dette sitt stortingsvalg har vanskeliggjort seg vegen til en fornuftig og fredelig løsning av tidens store politiske spørsmål.

Vi i Nasjonal Samling har sett det som en hovedoppgave å få det norske folk til å ta lærdom av andre folks eksempel og ulykke, og til gjennom planmessig forutseenhet finne fram til de reformer i statens og samfundets styre og den samarbeidets ånd som tiden uavviselig krever. Vi har talt til vårt folk ut fra et nasjonalt-idelastisk livssyn og ikke ut fra en lettkjøpt løfte- og lurepolitikk. Vi hadde det håp at det norske folket skulde vise verden det enestående eksempel å vinne frem til tidens nye ordning ved fornuftens metode på den fredelige utviklingsvei. Vi har ropt vårt varsko. Men når det norske folk ikke vil høre, må det føle. Det er historiens ubønnhørlige lov.

Den idre utvikling i vårt land er desto mere skjebnesvanger på bakgrunn av situasjonen ute i Europa. Det er all grunn til å frykte for at den stakkete frist som de borgerlige har ment å oppnå ved dette valget, kan bli avbrutt av de mest alvorlige utenrikspolitiske forviklinger lenge før utløpet av den kommende stortingsperioden. Den linje som folket nu har valgt med flertallet og ansvaret hos et vekt og splittet borgerlig partisystem, men med den virkelige makt i hendene på et marxiststyre, vil øke faren for at vårt land trekkes inn i europeiske forviklinger med derav følgende indre sammenbrudd."

Årene etter 1936 betegner A.s og Nasjonal Samlings bitreste kamptid. Politikken utglidning og folkets sløvhet overfor den, ble stadig større. Valgkampen i 1936 virket som en politisk overanstrengelse på folket og det ~~falt~~ tilbake til sløv likegyldighet, nesten større enn noen gang før. Partipolitikernes formodning om at NS ved valget var slått fullstendig ut, fikk dem til å kaste alle hemninger. Etter at "Klippen" med høyres velsignelse hadde brakt marxistene til makten var det instituert "arbeidsro" i stortinget, hvor puslespill, intriger og korridorpolitikk kunne trives som før. Og om mulig ennu mindre enn tidligere røpet disse "som vakt skulle være" noen ~~forståelse~~ forståelse av det som Nasjonal Samlings kjempende kjerne, klart og tydelig så for øynene i såvel den indre som den ytre politiske utvikling.

X Det blev etterhvert stadig vanskeligere å være NS-folk og peke på de farene som ingen vilde se, understøttet som folket ~~fx~~ var av godprat og fraser fra såkalte ledende menn. Det eksister-te, virkelig en almindelig enighet om å legge det døde øre til, og se verden gjennom de briller som var laget til det bruk. Den-

Det som bare for noen år siden ble forkynt som kenservativ politikks oppgave, utvikling på det beståendes grunn, sto ved ennu ved makt måtte en tro, men det gled etterhvert mere og mere ut av argumentasjons- og propaganda-vokabularet som en noe mindre brukbar klissje. Venstre-partiene - de radikale partiers - fremgang røpet at "det bestående" tilsynelatende hadde mistet sin tiltrekning, utenfor de som marxistpartiene betegnet som det "besittende klasser". På samme tid hadde den milø- og famil ebetingede tilslutning til de politiske partier opphørt. Tiden vi var kommet inn i begynte å røpe oppløsning av de hittil rådende konstallasjoner i partipolitisk retning og kampen om velgerne antok andre former, en rundere, mindre påstandskraftig argumentering, mere psykologisk anlagt etter det man mente var allminnelige velgerønsker i optimistiske "fremtids-~~ansetninger~~".

I disse betrepelser om å vinne velgerne ^{på lengre sikt} ~~stige~~ utgangsstilling ved "neste valg", skapt det gode forutsetninger for alminnelig politisk utglidning hvor de fedrelandets interesser og den statens første plikt politikerne skulle ivareta ble gitt på båten for å komme velgerne imøte i den dagdrømmeverden de etter hvert var brakt hen.

De borgerlige partier hadde også på tross av valgkampens sterke skyts ~~med~~ den "marxistiske fare" og den ulykke som gjennom den ville nå oss, nu trykket "faren" til sitt bryst og gitt den en "fair chance" gjennom regjeringmakten. Nu var altså heller ikke denne "fare" å betrakte som sådan lenger og ga folket et eksempel på politisk argumentasjons ~~vannevverdi~~ vederheftighet. Den klippe den skulle strande på ble densredning og ga den ~~en~~ muligheter som ikke noen gang tidligere.

I denne utvikling hvor det særlig fra den ene part ble gitt løfter om materiell vinning, "materiell frigjøring", ble hele den politiske virksomhet brakt ned på et rent materialistisk plan. Velgerne skulle vinnes, ikke støtes bort. Hva det ene parti lovet måtte fremfor alt ikke av det annet fornektes. I denne kappkjøring med løfter og lokkemat ble også forsvarssaken trukket ned. Venstre-partiene - Marxistpartiene med sterk bistand fra Movinskal og Venstre, drev sin sterke agitasjon mot forsvaret o "militarismen" - ja så sterk at store deler av velgerfolket og utenfor de som sto for agitasjonen, ble påvirket av den. Borgerpartiene måtte turnere sin forståelse av forsvarsmaktens nødvendighet med varsomhet. Påvisningen av en slik nødvendighet måtte komme meget forsiktig til uttrykk. Velgerne forståelse eller vilje til slik forståelse var sterkt avtagende. De måtte ikke skremmes av "sabelraslende militarister" og "krigsgale politikere". Noen sterk motvekt mot den forsvarsfiendtlige agitasjon kunne borgerpartiene på denne måte ikke bringe. Ikke engang forhindre at ~~resten~~ av forsvaret og militærmakt vi hadde ble latterliggjort og forhånet, i den grad at forsvarets offiserer fant det best ikke å røpe sitt militære yrke, og for å undgå direkte sjikane, fritok seg selv for den pålakte uniformsplikt.

Men her må jo det erindres som vel i fremtiden vil bli ansett som en utrolighet. Marxistregjeringen - Det norske Arbeiderparti's første regjering - ~~atten~~ Hornsruuds 8 dagesregjering for noen år siden, hadde som forsvraminister latt utnevne Fr. Monsen hvis eneste kjennetegn til karakteristik var danne replikk:

"Det har alltid vært enighet innen vårt parti om at man skal søke å gjøre den borgerlige hær ubrukbare".

Arbeidet mot målet ble fremmet ved angrep utenfra, ^{ved å} gjøre forsvaret upopulært og dets tjenestemenn upopulære. Innenfra ved å unnergrave disiplinen, som ~~lett~~ kunne gjøres blant den ungdom som alt på forhånd hadde fått innpodet tilstrekkelig ringeakt for sine befalingsmenn og kanskje sogar mente seg å opptre i takt med forsvarsministerens ovenfor uttrykte hensikt.

Antimilitarismen hadde ganske naturlig rik adgang til billig argumentasjon. Påstanden om at vi ikke hadde mulighet for å bli noen militærmakt, hørtes logisk og selvvinnlysende ut.

ne fronten fikk også noe tilgang fra trette og oppgitte NS-folk som ikke greide presset lenger. "Demokrati" og dets såkalte velsignelser var folkets løsen. Forstått eller ikke spilte ingen rolle. Faktum eller falsum. Ingen - eller svært få - lot til å forstå at det bak alle frasene, all denne pyntelighet og tilsynelatende skjønne endriktighet, lå alvorlige farer gjemt. At ~~denne~~ politikernes åpenbare ~~til~~ utvendige tilfredshet kanskje ~~trode~~ ^{trodde} alt tjente til å dulme noe av en indre uro, til å mane de mørke skyggene inn i mørket, ~~for~~ ^{for} at troen på at det hokk vilde gå bra kunne bli det veike ønskes opphav til fuldbyrddelse. Folkets trang til idealisme og sosial innsats blev innfanget av kommunustiske (marxistiske) dekkorganisasjoner som reistes på alle felter hvor folkets samfunnsmessige og åndelige interesser hadde behov for en organisert form.

~~På den tiden hadde de allerede begynt å organisere seg i en rekke~~
~~si~~

Den av VQ forutsakte utenrikspolitiske utvikling som pekte på et snarlig krigsutbrudd begynte å få sin bekref- telse i konjunktorene, den pengemessige velstand tiltok og arbeidsløsheten avtok ^{de} i noen grad. Det emnet seg, kort sagt, til "gode tider". Utviklingen blev godtatt og kreditert som et go- de. Folket levet for dagen og ønsket ikke å bli konfrontert med morgendagens mørkere utsikter. Det var neppe en avis i lan- det som våget å gi den riktige orientering. Idyllen måtte be- vares, det måtte ikke gis skinn av rett til "svartseende nazi- ster".

I den beroligende sløvhetstilstand som hersket hadde politikerne fritt spill og de undlot ikke noe som kunde bringe vårt land opp i ^{de} internasjonale forviklinger som alle burde se var i anmarsj. Bare det unnlot de; å sette landet istand til å møte det som måtte komme.

26. mars 1938 skrev VQ i "Britt Folk":

"Hvis det norske folk ikke snart våkner og stanser partipolitikernes krigspolitikk, innvikler disse folk Norge uvegerlig i den truende europeiske storkrig.

Det er ikke tomme talemåter. Alt hva vi har advart mot har gått i oppfylldelse. Mens de ansvarlige politikere har gjort den ene skjæbnesvangre feil etter den andre, slik at lan- det nu faktisk står overfor muligheten av av en truende kata- strofe.

Norge har fått fire år til å ordne sitt forsvar på, etter at det fra 1934 av for alle burde vært klart, hvor den almindelige utvikling i Europa bar hen. Men intet er blitt gjort, inntil statamaktene nå i det siste søker å treffe enkel- te forfjamsede og samtidig kostbare og helt utilfredsstillende panikkforanstaltninger. Når vårt folk og land nå er helt uforberedt både ma- terielt og moralsk, både militært og på den indre front, til

å møte en moderne krigs påkjenninger, så ligger ansvaret hos den nuværende og forrige regjering, og hos de to storting som har tolerert en slik grov forsømmelse av Statens første plikt.

Forholdet viser en slik uduelighet og en slik mangel på forutseenhet og ansvar, at folket bare av den grunn må føle den største usikkerhet og engstelse med hensyn til hvorledes landets forsvar også fremtidig blir ivarettatt.

Et folk har det store det fortjener, Og hvis ikke folket snart våkner og kvitter seg med den nuværende vanstyre, så er landet forfalt også i forsvarsmessig henseende. Selv har øyensynlig ikke disse politiske lederne så megen anstendighetsfølelse at de selv trekker seg tilbake etter en slik serie av blamasjer. De går ikke før de blir feiet vekk av opinionen. Men kommer ikke denne før den blir tvunget fram av krigens redsler og nød, er vi redd den kommer for sent."

Men folket vilde helst være i den tro at først "etter oss kommer syndfloden". Det vilde ikke se farene og fant det brysomt med de som så dem og som ropte sitt varsko. Og mot dem var det fortrinnsvis folkets bisterhet rettet seg. Selvsagt hadde det også for NS-folk vært behageligere å lukke øynene og - kort sagt - holdt kjeft. Men det er jo slik at noen er utsett til å være seende og sitt folks våkne samvittighet, om det ikke er hyggelig for dem valget er falt på.

1939.

Den utvikling som i flere år hadde vært sandsynlig og synlig - iall fald for en del mennesker i vårt land, viste nu for all verden hvor det vilde føre hen. Nasjonal Samlings 7. riksmøte på Hamar i august 1939 var sterkt preget av de utsikter den aller nærmeste fremtid ville gjøre til alvorlig virkelighet. Under riksmøtet uttalte Q. bl.a.:

"Det falske folkestyre har bare en virkelig bevisst og målvis motstander i dette land: vår nasjonale samlingsbevegelse og dens nye lære."

Vi er det som vil styrte det demokratisk-kommunistiske diktatur og gi folket tilbake frihet og folkestyre, i en ny rettferdig stats- og samfundsordning på nasjonal grunn overensstemmende med utviklignen skrav.

Vår bevegelse bygger på en riktig forening av individuell frihet og personlig initiativ med samfundets og nasjonens legitime krav. En sosial individualisme på nasjonal grunn.

Det er våre bestrebelser her i Norge og Norden å gi denne skapende grunntanke en selvstendig, harmonisk og dyp utforming i lære og liv.

- - - - -

Vår bevegelse har vært så langt forut for våre landsmenn, at det bare er en mindre del av dem som har kunnet holde følge, fordi instinktmessig føler eller fornuftsmessig vet, et det er den riktige vei for Norge.

Nasjonal Samlings virksomhet har for en stor del vært å rope i ørkenen. Eller å kaste stein i en sump. Det gir ikke ringer.

Vårt folk har tapt mere enn vi på denne mangel på fortsettelse som møter alt nytt og ekte. Det kommer til å koste dem mere. Den som ikke vil høre, får føle. Det gjelder nasjoner som der gjelder individer.

Nasjonal Samlings årelange opplysningsarbeide har dog ikke vært uten frukt. Og verdensbigivenheterne bringer stadig talende illustrasjoner til vår tekst.

Etter tilbakeslaget i 1936 har vi ikke villet øde bevegelsens krefter med for tidlig og forgjeves forsøk. Vår oppgave har vært å konsolidere og holde det gående, slik at NS kunde vedbli å være den kjerne som den nasjonale reisning kan utkrystallisere seg om, når tidens fylde kommer."

I "Fritt Folk" kunde en senere lese følgende i forbindelse med den ikke-angreps-pakt som blev inngått mellem Tyskland og Rusland:

"Når dette skrives (30 august), er minst ti millioner mann mobilisert i Europa, men katastrofen er ennå ikke over oss.

Når dette leses, kan katastrofen være inntrådt, men ~~ø~~ det kan også hende at det fremdeles forhandles med håp om en fredelig ordning.

I all denne usikkerhet og forvirring, og uansett hvad der enn må skje, står Nasjonal Samlings ideologiske grunnlag fast og våre mål ~~u~~rokkelige.

Kampen mellem den gamle verden som er i oppløsning, og den nye tid som bryter frem, kan ta hvilke former den vil - vi på vår side er klar over hva kampen virkelig gjelder.

"Arbeiderbladet" tar feil, når det skriver 26. august at "NS glemte å sadle om" (i forb. med Moskva-Berlin-pakten).

Det er intet hendt som skulde foranledige noen forandring i vår orientering. Vi er ikke som Arbeiderpartiet og dets kollega kommunistpartiet, noe internasjonalt revolusjonsparti, som følger internasjonale paroler fra Moskva, Amsterdam, New-York og Mexico eller andre utenlandske sentraler.

Vi kjenner også bolsjevismen, og vi vet at ikke/angrep pakten med Tyskland ikke har forandret noe som helst i dens vesen og det endelige mål. Heller ikke forandret den inngåtte pakt noe som helst i den kjensgjerning at Tyskland fortsatt er Europas bolverk mot kommunismen.

Vi tviler heller ikke på at tyskerne selv fullt ~~er~~ ^{er} ~~xx~~ på det rene med disse fakta.

Moskvas verdensarbeide fortsetter nå - med utsikten til krig mellem andre europeiske stater mere intenst enn noen-sinde.

Fremdeles er alle Moskvas seksjoner hele verden over i full virksomhet, og vi vet med sikkerhet, at kominterns arbeide i Europa nu konsentreres om Norden og Særlig Norge.

Vi forstår å trekke et skille mellom en ikke-angreps paktfor å nøytralisere en dødelig motstander, og demokratienes forsøk på å bruke bolsjevismen til militær likvidering av et stort germansk broderfolk, slik som de i nesten fem måneder tryglet Moskva om.

Det som det nu gjelder for det norske folk er ikke den forbrødring i Marx som Arbeiderpartiets landstyre med den av begivenhetene forvirrede regjering oppfordrer til.

Det som det gjelder om - ikke bare for oss i Nasjonal Samling, men hele det norske folk, - er å rense landet for partipolitikk og marxisme, og å skaffe Norge et nasjonalt riksstyre, som kan sikre landets nøytralitet og skape en ny samfundsordning i pakt med utviklingens krav.

Det som det fremdeles gjelder, er å skape orden i vårt eget hus. Det gjelder mere enn noensinde å gjenreise den nasjonale ånd og å organisere folket til samarbeid etter de retningslinjer som Nasjonal Samling alltid har pekt på."

1. september var krigen der. ~~Vi~~^x som hadde opplevet 1914 og krigsutbruddet den gang, kjente oss godt igjen, og trass i at det nu var kommet til en ny generasjon i ~~vårt folk~~ kunne også reaksjonen gjenkjennes. Den første lammende følelse, de første forvirrede forsøk på å innrette seg etter situasjonen, med rasjoneringstiltak og visse innskrenkninger i den alminnelige frihet, nøytralitetsinnkaldelser og hektiske forsøk, nærmest i privat regi, for å innhente det forsømte i forsvarmessig henssende. Sivile våpenøvelser, organiseringen av lottekorps o.s.v. Men også denne gang fortok skrekken seg ganske fort. Etter det tyske felttog i Polen som varte 18 dage stilnet krigen ved frontene og det var kanskje ikke så ugrunnet å tenke at det kanskje var gjort med det. ~~Benneien~~ ~~blev frigitt igjen, og når nordmenn fikk kjøre bil var alt i orden.~~ Men det stod på nytt en kaldt guffe over vårt land da Sovjet-Russland gikk til angrep på Finland. Krigen var på den måte kommet oss temmelig nær og begynte å angå oss såmeget at hjelpeaksjoner ble satt igang og det ble ~~gitt~~^{gitt} oppfordring til å melde seg som frivillige til Finnlandskrigen.

11. oktober 1939 skrev Q. følgende brev til den engelske statsminister Mr. Chamberlain:

"Da jeg i 1927 til 1939 hadde i oppdrag å vareta de britiske interesser i Russland tillater jeg meg å henvende mig til Deres excellense og vet at jeg uttaler tanken til nesten alle i de nordiske land, når jeg sier at broderkrigen mellom Storbritannia og Tyskland med bolsjevismen som tertius gaudens, føles i særlig grad tragisk i våre land som er så nøye

nøye beslektet med Storbritania og Tyskland.

Deres erklæring av 30. september 1938 angående forholdet mellom England og Tyskland og dets avgjørende betydning for Europas fredelige utvikling gjorde et sterkt inntrykk har og vi er overbeviste om at det spørsmål som det gjelder idag er å redde Europa og sivilisasjonen ved fred med Tyskland i Deres erklærings ånd.

Den eneste positive vei til å virkeliggjøre dette er sammensmeltning av britiske, franske og tyske interesser i en føderasjon av Europa etter initiativ ~~fra~~ av Storbritania for å skape interessefelleskap og samarbeide nyttig for alle parter.

Under disse omstendigheter og i betraktning av de lidelser som krigen bringer også over de nøytrale nordiske land, appalerer jeg i ærbødighet til Deres umåtelige autoritet og ansvar og tillater meg å foreslå at den britiske regjering i samhøve med den prøvede metode fra føderasjonen av Amerika, Sydafrika og Australia innbyr enhver europeisk stat til å velge ti representanter til en kongress som har i oppdrag å forberede en konstitusjon for et Samvelde av de europeiske nasjoner å forelegge til godkjenning eller forkastelse ved folkeavstemning i hvert land.

De er den eneste statsmann som på det nuværende tidspunkt kan bringe Europa tilbake til fred og fornuft."

Men krigen gikk sin gang og for vårt land forelå under disse forhold forsåvidt bare en interesse: å holde oss nøytrale. Men denne nøytralitetssom uten tvil var hele det norske folks ønske og regjeringens og landets myndigheters uttalte hensikt, ble tidlig truet.

Like etter 3. september måtte utenriksminister Koht forhandle med Norges Rederforbund om en ordning\ hvorved ~~hele~~ vår flåte skulle settes under forbundsstyrets ledelse. Meningen var at forbundsstyret skulde treffe avtale med England på samtlige rederes vegne. Den 7. september ble Rederforbundet innkalt til ekstraordinær generalforsamling den 14. september, og her ble - under protest fra to eller tre redere - truffet en lignende ordning som den som var ~~gjeldende~~^{truffet} under første verdenskrig, 12 juni 1917: å stille flåten eller deler derav til Englands disposisjon. En skipsfartsdelegasjon reiste kort etter til ~~England~~ London for å forhandle. Mindre enn en måned deretter - allerede 10. oktober - kan utenriksministeren meddele Englands krav: Ca. 2 millioner norsk tonnasje, derav 1 200 000 tonn tankskip og 750 000 tonn annen tonasje. Kravet blev satt frem under trusler. 23. november 1939 kan utenriksministeren meddele at "avtalen" med England om norsk tonnasje er i orden.

~~xxxxxxxx~~

Henved halvparten av vår flåte ble således bortfraktet til England. Men trass i dette snakket myndighetene fremdeles om høytralitet og forespeilet folket at de hevdet den.

Men mens landets regjering førte folket bak lyset og handlet i strid med landets interesser om nøytralitet, var det også andre som fikk utvetydige ^{og} bekreftelser^{ne} hva som truet oss.

Ut på høsten 1939 innkalte daværende biskop i Oslo Eivind Berggrav, prestene i Oslo og omegn til sitt hjem, hvor han under krav om taushet kunne fortelle ~~dem~~ at han på eget initiativ hadde foretatt en reise til England og der hatt foretrede for utenriksministeren, Lord Halifax. Resultatet av denne samtale kunne da Berggrav gi det samlede presteskap: at Norge måtte med i krigen og at Englands krav var forferdelige. Han kunne også fortelle at han hadde oppsøkt Reichsmarschall Herman Göring og fra ham fått vite at Tyskland ingen interesse hadde av Norges innblanding i krigen, ~~ikkexxxxxxxxxxpå dxxxx~~ ~~Tysklandxxxxxxxxxxx~~. Tysklands interesser via Norge var ubetinget nøytralitet.

I et brev har Berggrav konkludert slik:

"England vil helst ha oss inn i krigen!

Tyskland vil helst ha oss utenfor, men ikke slik at vi bøyer oss for Englands krav som er forferdelige."

Et stort antall av Oslos og Akers prester gikk altså rundt blant oss og visste om den skjebne som truet vårt land. Men man kunne ikke merke at noen av dem foretok seg noe mot det som skjedde denne skjebnevinter. Vel et taushetsløfte kan kanskje også frita for å gi opplysninger av så stor viktighet som det her var tale om. Men hvor lenge skulle tausheten vare? Når en skaketterhvert blir almindelig kjent, måtte det vel være tillatt og benekte eller bekrefte, eller når adgang var tilstede, korrigere feilaktige oppfatninger? I alle fald ikke understøtte disse. Men det var ~~no~~ helst det som ble gjort.

- - - - -

På bakgrunn av alt det som skjedde omkring oss og som på så skjebnesvanger måte angikk vår egen skjebne, kunne kanskje de indre politiske forhold synes små og ubetydelige, selv stortingets selvtekt ved å bevilge seg et ekstr-år. Det fortalte på en uhyggelig måte om den arroganse våre politikere kunne legge for dagen overfor landets velgere og den konstitusjon som de selv skulle være et ledd i og i første rekke skulle beskytte og tjene. Da det som skjedde får sin store betydning i den videre utvikling ^{ble} og desuten fortalte ^{som} hva de senere ^{ble} bekreftet, at landets helligdom - Grunnloven av 1814 - ikke var meget verd når den hindret makthaverne i deres spesielle hensikter, må den som et faktisk ledd i utviklingens gang også tas med her.

I 1938 hadde stortingsmann Ameln fremsatt et forslag om forandring av Grunnlovens paragr. 54, som gikk ut på at fremtidig skulle stortingsvalgene holdes hvert fjerde år, istedetfor som ~~tidligere~~ hvert tredje. Forslagsstillerens mening var at lovforandringens skulle skje på den for grunnlovsendringer foreskrevne måte. Grunnlovens paragr. 112 sier: "Viser erfaring at "noen del av denne Konreiget Norges Grunnlov bør forandres, skal forslaget derom fremsettes på første eller "andet ordentlige storting etter et nytt valg og kundgjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første "eller andet ordentlige storting etter neste valg at bestemme, om den foreslåede forandring bør finde sted eller ei."

Det stod sterk strid om denne grunnlovsbestemmelse skulle respekteres eller ikke, noe som vel ikke skulle ansees som mulig. I debatten som oppsto blev det henvist til grunnlovsbestemmelse om domstolenes prøvelsesrett med hensyn til grunnlovsmessigheten av i tilfelde å vedta et slikt forslag øyeblikkelig og med øyeblikkelig virkning uten hensyn til paragr. 112s bestemmelse. Det ble fremholdt at spørsmålet burde forelegges høyesterett. Resultatet ble imidlertid at bestemmelsen i 112 ikke ble respektert, høyesterett ikke spurt, og Amelns forslag ble vedtatt, vistnok mot bl.a. forslagsstillerens egen stemme.

De fullmakter som de sittende stortingsmenn hadde fått for 3 år forlenget de selv til 4.

De refleksjoner som enhver - selv uten lovkyndighet - kunne gjøre, måtte avsløre det uholdbare i slik fremferd. Den fastslo den mulighet at ethvert til enhver tid sittende storting selvrådlig etter ønske kunne velge seg selv for et eller flere år utover lovens bestemmelse og de gitte fullmakter.

Grunnloven ga ingen beskyttelse.
Den 10. juni 1939 hadde "Fritt Folk" denne artikkel av

Q.:

"Hvor er normennenes konge?"

Det storting hvis lovlige mandat utløper med inneværende år, har begått tre kapitale synder mot det norske folket.

For det første har det opprettholdt en grunnlovsstridig marxistisk regjering i dette land, og det til tross for at valget i 1936, hvor et hovedstridspunkt nettopp var marxismen, hadde gitt et sterkt antimarxistisk flertall i folket.

Den annen utilgivelige forsømmelse som dette storting har begått mot vårt land, er at det har kompromitert Norges nøytralitet og på det groveste undlatt å sette vårt land i forsvarsdyktig stand.

Det nuværende storting har altså sviktet nettopp på de to punkter som i politikken er de første oppgaver, nemlig å skaffe landet et sterkt og stødig nasjonalt styre, og å trygge landets fred og frihet.

- - - - -

"Efter en slik mangel på evne og vilje til å møte situasjonen og statskunstens mest elementære krav, er det en dobbelt utfordring til folket at de samme stortingsmenn på toppen av sine andre pliktforsømmelser, skyver folkets grunnlovssikrede suverenitet til side, og selv vilkårlig forlenger sine mandater.

Ved denne tredje svikt og førsyndelse blir skapt en ulovlig situasjon i landet, et interregnum, som kan få ytterst alvorlige følger.

Det er intet som tyder på at stortinget, eller vår kamouflerte bolsjevikregjering, selv vil gjøre noe for å bøte på dette graverende forhold før stortinget trer fra hverandre.

Efter grunnloven og efter parlamentærisk statsskikk blir det da Kongemaktens plikt å gripe inn for å vareta folkets rettigheter, og sørge for å la utskrive nye valg etter loven.

Det er av interesse nettopp her i Norge, hvor så mange ser hen til Englands konstitusjon som et forbillede, å anføre hva en av Englands kjente historikere og rettslærde, Lionel Curtis, knyttet til universitetet i Oxford, anfører om det analoge forfatningsmessige spørsmål fra almindelig britisk parlamentarisk synspunkt.

Curtis skriver:

"Kronen (Kongemakten) har beholdtansvaret for å påse at ministre og parlamenter ikke usurperer velgernes suverenitet. Hvis ministre understøttet av parlamentet noengang forblir i embede efter at deres folkemandat er utløpet, er det monarkens plikt å avskjedige dem og utnevne en regjering bundet til å utskrive nye valg."

Den 2. desember 1939 skriver Q. dette:

"Vil Kongen nekte å åpne det ulovlige storting?"

Det gjenstår nu bare få uker av det nuværende stortings lovlig funksjonstid. Første hverdag efter førstkommande 10. januar skulle efter grunnloven et nyvalgt storting tre sammen.

Som bekjent har imidlertid noe ulovlig nyvalg ikke funnet sted. De sittende stortingsmenn har istedet valgt seg selv, foreløbig for ett år, uten hensyn til folkets suverenitet, Norges grunnlov og straffeloven.

Disse folk, hvis uduelighet den siste tids begivenheter til overflod har avsløret, har fra og med januar 1940 heller ingen mer lovlig rett til å opptre som stortingsmenn og heve lønn som sådanne enn hvilken som helst annen ^{norsk} statsborger, som måtte ha lyst til å sitte i stortinget. Denne selvtekt er ikke bare i strid med Norges konstitusjon og lover og folkestyrets ~~ide~~ grunnide.

Det er et regulært kup og en grov aksjon som setter grunnlaget for hele vårt rettssamfunn i fare, og det i disse kriti-
~~xxxxxxx~~

ske tider. Det baner vei for videre maktbrisbruk fra de herskende partiklikker og ytterligere umyndiggjøring av folket, og kan få de mest skjebnesvangre følger.

--- --

Vi i den nasjonale opposisjon har helt fra tanken på dette statskup ble utpønsket, på det mest inntrengende advart mot det.

Vi hadde håpet at Kongemakten overensstemmende med grunnloven og parlamentarisk ~~statsskikk~~ statsskikk hadde grepet inn og vernet om folkets rettigheter.

Like overfor partipolitikernes overgrep var det Kongemaktens plikt å sørge for at nye valg ble utskrevet i lovmessig tid.

--- --

Det er en misforståelse å tro at Kongemakten ingen konstitusjonelle plikter har i Norge utenom de rent representative. Det er Kongen som selv velger sitt råd, og som er ansvarlig for at riket har en konstitusjonell regjering, som støtter seg til et lovlig valgt storting.

Det er Kongen som er den øverste vokter av grunnloven.

--- --

Den norske Kongemakt har forsømt denne plikt.

Spørsmålet melder seg imidlertid ved neste korsvei, og da ytterligere skjærpet ogpointert.

--- --

Vil den norske Kongemakt høytidelig åpne det ulovlige storting, og dermed gi det sin godkjennelse og sitt offisielle stempel? Eller vil Kongemakten nekte på denne måte å medvirke til dette brudd på Norges konstitusjon og lover?

Vi skulle anta at for store deler av det norske folk vil deres fremtidige stilling til kongehuset avhenge av, hvorvidt Kongemakten i dette skjebnesvangre spørsmål vil stille seg på partipolitikernes side mot folket, eller på folkets side mot partidiktaturet."

Men det var ingen sterk reaksjon åspore i folket. Valgenes spetakkel var også forsåvidt lite å stå etter. Den krnkelse som stortinget påførte velgerne lot seg tilsynelatende lett overvinne ved lettelsen av å slippe valgets usmakelige og uhelderlige halloi og det ble lakonisk erklært at "det er ett fett hvem som sitter derinne." Stortinget lot seg såvisst ikke rikke i sitt forsett ved noen henvisning til grunnlov og valglov eller konstitusjonell praksis.

x på en tid hverken hvor

Januar 1940 oppløste Kongen det ordentlige storting. Oppløsningen ble ikke som vanlig foretatt om høsten etter stortingssesjonens slutt. I de usikrevtider skulle formelt et storting være sittende, for å kunne innkalles på kortest tid. Omsorgen for formene i det mindre vesentlige var altså tilstede. januar, den følgende dag ble det ordentlige storting åpnet, det ulovlige - eller i hvert fall det hvis lovlighet ennå ikke er brakt på det rene. Vårt land fikk den skjebne å tre inn i historiens ^{hisse} største drama, uten at engang de konstitusjonelle former var i orden. En tid som stillet de største krav til fasthet og lovlige institusjoner med folkets tillit, ble møtt med selv de statsrettlige forhold i flytende tilstand, altså med et storting som det i beste fall var tvil om. Et tvilsomt storting og en regjering av forsvarsfiender "det brukne geværs" menn var det som vårt lands "vakt skulle være" i den alvorlige og skjebnesvangre tid vi var trådt inn i.

å se på av

Mens vinteren led ble det et liv mellom håp og truende utsikter. Storkrigen var stilnet av etter Polen-felttoget høsten før og ingen var igrunnen klar over hva som gikk for seg mellom partene: Tyskland på den ene side og Frankrike(England på den annen. For de som fulgte noe med var det dog ikke til å overse at vårt land var kommet ubehagelig i brennpunktet for de krigførendes interesse. Frankrike ville ha skapt en ny front til avlastning av sin egen og presset stadig på sin allierte med krav om å innlede et felttog i Norge. Det ble henvist til malmtransporten fra Sverige over Narvik og videre langs vår kyst til Tyskland. Denne transport skulle hindres, først og fremst ved besettelse av Narvik, men også av andre strategiske punkter langs kysten sydover. Skulle imidlertid denne sak kunne brukes som påskudd for en aksjon mot Norge måtte den finne sted ganske snart. Våren var i vente og isen i Østersjøen ville da ikke lenger hindre at malmeksporten fra Sverige til Tyskland kunne skje denne lettere og naturligere vei. Men da skipningen over Narvik skjedde i henhold til nylig inngåtte handelsavtaler hvor også England var partner var det vanskelig direkte på dette grunnlag å gå til aksjon og Finlands krigen fikk stå til tjene-
ste. Frankrike-England - som etter alt det vi senere har fått vite - hadde mere enn nokk med seg selv på det tidspunkt, fant det absolutt maktpåliggende å komme Finland til hjelp etter det sovjet/russiske overfald og ba om norsk tillatelse til gjennommarsj av allierte soldater til Finland. Det eksisterte øyensynlig på den tiden ^{derfor} en annen vei til Finland enn gjennom Norge.

Også ~~Nygårdsvoldregjeringen~~ ~~anså faren ved en slik~~
~~"gjennommarsj" som det var all grunn til å frykte ikke ble gjennomført, og stillet seg avvisende.~~ Det skulle ~~ferdig~~ ikke stor fantasi til for å forestille seg hvordan vårt lands stil-

ling da hadde blitt kontra Tyskland - og Russland. Selvom gjennommarsjen hadde stoppet opp etter å ha nådd de alliertes primære mål her i landet, så var døg aksjonen offisielt i sin hensikt rettet mot Sovjet/Russland. Den samme Sovjet-unionen som regjereingspartiet så sent som 1.mai året før ville "slå ring om".

Presset på vårt land avtok imidlertid ikke etterat gjennommarsj-planene var avvist, men fortsatte og tiltok i styrke, passende markert med flere nøytralitetskrenkelser, etterfulgt av ^{no}valde norske protester for formens skyld. Da desværre myndighetene til denne dag har hindret enhver adgang til de riktige arkiver, har ingen fått vite hvordan det i virkeligheten gikk for seg ved notevekslinger og diplomatiske aksjoner i denne tid.

Alle disse krenkelser var klare brudd på Haagkonvensjonen av 1907 "Overenskomst XIII" som Norge hadde ratifisert uten forbehold og som ^{angik} også for de aktuelle krenkelsers vedkommende ~~var~~ forplittelser også for England og Tyskland.

16 februar 1940 inntraff det som for alvor brakte vårt land i faresonen, eller som Churchill sier det: "EN dramatisk episode gjorde nå hele det skandinaviske spørsmål akutt

"Altmark" som tilhørte den tyske krigsmarine og som førte britiske fanger for panserskipet "Admiral Graf Spee", kom inn til norskekysten. Om ettermiddagen 16 februar ble "Altmark" tross protest fra to eksorterende norske torpedo-båters side, stoppet av britiske jagere og tvunget inn i Jøs-singfjord. Her ble fartøyet bordet sent på kvelden av den britiske jager "Cossack" og vel 300 britiske fanger ble befridd. Det falt skudd fra britisk side og en del tyskere ble drept. Fra norsk side ble det etter ordre fra Kommanderende Admiral protestert, men det ble ikke åpnet illa mot "Cossack".

Da denne hendelse ble meddelt Underhuset betegnet premierminister Chamberlain den som en "teknisk nøytralitetskrenkelse". Det ble således fra høyeste hold erkjent at England ved denne anledning krenket Norges nøytralitet. Når det ble betegnet som en "teknisk" nøytralitetskrenkelse, kan en vel gå ut fra at det var Chamberlains hensikt å bagatallisere begivenheten. Det var ingen ualmindelig norsk mening den gang at aksjonen hadde til hensikt å fastslå norsk reaksjon på slike tiltak fra engelsk eller alliert side. Tildragelsen var imidlertid av så høyst alvorlig karakter at en bagatellisering ikke var mulig. Det var fra engelsk side en bevisst krenkelse av bestemmelsene i forannavnte "Overenskomst XIII" art 1 og 2 hvor det heter:

1. De krigførende er forpliktet til å respektere de nøytrale makters suverene rettigheter og til innen nøytrale farvann å avholde seg fra enhver handling som en makt ikke vil kunne tåle uten å svikte sin nøytralitet,

2. Alle fiendtlige handlinger, oppbringelse og utøvelse av visittasjonsretten iberegnet, begått av krigførendes krigsskip i nøytral makts territorialfarvann, utgjør en nøytralitetskrenkelse og er strengt forbudt.

Da det vel må sies at det rent menneskelig sett kunne synes at en slik handling som "Cosack"s måtte kunne forsvares: å befri landsmenn fra fiendtlig fangenskap, og videre ut fra manglende kjendskap til folkerett mene, at også "Altmark" krenket vår nøytralitet ved gjennomfart i norske territorialfarvann, er det på plass å gjengi foran nevnte overenskomsts art.10:

En makts nøytralitet krenkes ikke ved den blotte fart gjennom dens territorialfarvann av krigførende krigsskip og priser.

Ennu ville nokk en betraktning kunne gjøre seg gjeldende, nemlig den at et forsøk på å hindre nøytralitetsbruddet, automatisk ville bringe Norge i Krig med England. I denne forbindelse er en henvisning til Haagkonvensjonens "Overenskomst V" art.10 på sin plass:

Det kan ikke betraktes som en fiendtlig handling at en nøytral stat, endog ved makt, tilbakeviser krenkelse av dens nøytralitet.

Alle de her siterte bestemmelser tilhører den konvensjon som var tiltrådt av alle de ved begivenheten berørte parter, og like forpliktende for alle.

Det springende og avgjørende punkt var dog at den norske reaksjon ble slik som England hadde ventet seg den, selv om Koht i et stortingsinnlegg betegnet den som "kynisk". Men når det ved samme anledning blir sakt, at om det skulle gå galt så gjalt det å komme med på "den rette siden", da lød dette som en oppmuntring til England, ett "hoå frem som du stevner".

England trakk selvfølgelig sin konklusjon og bygget sine videre planer på den, etter at "det skandinaviske spørsmål nu var blitt akutt".

Men Tyskland forstod også nu de krigførendes interesse motsetninger med hensyn til et nøytralt Norge, og en måtte gå ut fra et det forberedte sin forholdsregler.

Det kunne dog se ut som en lysning da Finnlandskrigen sluttet 13 mars. Den direkte og øyeblikkelige fare fra øst falt bort, men samtidig bortfalt også Vestmaktenes påskudd om gjennommarsj for "hjelpetropper til Finnland". "Hjelpetroppenes" skjulte - men allikevel såre gjennomskuelig hensikt, var dog den å skape en nordlig flanketrussel mot Tyskland og å opprette en ny slagmark etter Frankrikes ønske. Det måtte jo være fristende å få henlagt et blodig krigsteater til andre områder enn sine egne. Vestmaktenes skuffelse over Finnlandsfreden var derfor ikke vanskelig å tyde.

Etter norsk presses og norske politikeres mening var Vestmaktenes egentlige hensikter ^{klare} litt for tydelige, faktisk så tydelige at hele folket kunne forstå dem: at nu måtte det bli alvor av å ta denne nordlige utgangsstilling mot Tyskland,

hva vi enn måtte mene om den ting. Forøvrig var det brakt på det rene hva de norske styresmakter anså for den "rette siden" og den "tekniske nøytralitetskrenkelse" i Jøssingfjord hadde fastslått lunkenheten i norsk reaksjon mot britiske overgrep. Sitat: Norges Handels- og Sjøfartstidendes artikkel 11.mars 40.

16. mars finner vi denne artikkel i Fritt Folk:

Den finske fred.

"Det norske folk har nu fått en lærepenge, som det ikke bør glemme så lett som ~~den~~er lettkjøpt. Det har fått noen grelle øyeblikksbilleder av Englands og Frankrikes kyniske krigsspill med nasjonenes og også med Norges skjebne, likefra "Altmark"affæren, som statsminister Chamberlain kalte et "teknisk" nøytralitetsbrudd, men som så tydelig nokk fremtrer som en prøveballong på virkningen av en intervensjon, til den fullstendige selvavsløring i fhv. krigsminister Hore/Belishas~~ø~~ avisartikler og i de britiske og franske statsmenns blottlegging av intervensjonsplanene.

Disse opplevelser har etter alt å dømme ikke vært uten virkning på den alminnelige opinion her i landet. Norges Handels- og Sjøfartstidende klager da også i en leder 11.ds. høylydt over hvorledes dets herrers politikk gjør det vanskeligere og vanskeligere å drive den engelske propaganda i Norge.

Det borske folk har fått se, avslørt av begivenhetenes utvikling, det kriminelle dårespill som disse våre egne partipolitikere og deres presse driver med landets skjebne.

Det er nu åpenbart for alle - eller burde være det - at hadde det gått som disse amatørstrateger så iherdig arbeidet for: Vestmaktenes intervensjon og norsk militær hjelp til Finnland, så vilde Norden og Norge i løpet av kort tid ha opplevet Polens tragedie.

Er det ikke på høy tid at det norske folk vender seg vekk fra disse folkebedragere og deres politiske og militære tøv?

For det skal vi fremfor alt holde oss sterkt og fast for øye: Med den finske fred er ikke krigsfaren for Norge borte.

Riktignok er faren fra øst foreløbig avverget. Russland står idag territorielt der hvor Peter den Store sluttet i marsjen mot Atlanterhavet. At freden bare er en etappestasjon i den videre fremmarsj gir flere av fredsavtalens punkter tydelig fingerpek om.

Vi får vår ene front fri. Vi kan samle våre krefter på den annen front, mot vestmaktene, som så kynisk har lagt for dagen sine overfallsplaner mot vårt land, kun slett kamuflert av en foregitt interesse for Finland og hvis bestrevelser for å få fast fot i Norge nu sikkert vil økes.

Det kan ikke være tvilsomt at England og Frankrike nu fremover med alle midler vil søke å nøytralisere og overvinne den voksende innflytelse i Norden som Tyskland har oppnådd ved den finske fred.

Våre partipolitikere har gitt England og Frankrike dets rettsligesaksgrunnlag ved sin landsforræderiske folkeforbundspolitik, og vi har all grunn til å frykte alvorlige inngrep, først og fremst i våre territorialfarvann.

Den franske statsminister Daladier har selv, 12. mars, opplyst i deputerkammeret at Frankrike og England 26. februar begynte å samle og utruste et nordisk ekspedisjonskorps, hvis styrke han anga til omkring 50 000 mann.

Vi må forlange at det norske folk nu endelig får klar opplysning om fra hvilken kant faren truer, og at det treffes effektive forsvarsforanstaltninger til å møte et slikt overfall. Den nuværende politiske ledelse og det nuværende nøytralitetsvern gir ingen som helst garanti i så henseende."

Noen refleksjoner melder seg.

Gang på gang hadde nu Q pekt på de farer som truet. Hver gang også anvist veien som førte utenom dem. Helt fra før N.S.s tid, fra 1931 først gjennom Nordisk Folkereisning og senere forsøksvis gjennom Bonepartiet. 1933 kom for brått på folket. Men 1936? Det året kunne ha lagt et nytt grunnlag for Norges fremtid hadde det gitt plass for et politisk førerskap med fremsyn og ærlig vilje til den kurs som vitterlig også ville ha brakt vårt land utenfor den 2. verdenskrig. Da den kom var det vesentlig spørsmål om ærlig nøytralitet og forsvarsvilje. Selyfølgelig var vel folkets vilje tilstede om det bare hadde fattet ^{de} alternativene som forelå. Fra Q.s side ble det imidlertid ikke bare antydning, menomsvøpsfritt lagt for dagen hvad utviklingen-uten endring-vil le føre til. Det blev det norske folk selv som måtte bære omkostningene ved å ha større tillit til de andre og derfor la makten og sin egen skjebne i disses hender med det resultat det fikk.

Trass i tydelig tale både fra vestmakthold og fra Q. oppfattet allikevel folk flest den fisnek fred som et "faren over"signa og pustet lettet ut mot vår og tilsynelatende lysere tider, og alle som vilde være folkets venner i presse og politikk under-

støttet denne i disse tider virkelighetsfjerne ønskedrøm.

Så opptreer altså Q. igjen og stikk imot de optimistiske vårlige toner, forkynner han at faren øker. Men faktum var, ~~at~~ - skjønt vi åpenbart var kommet til den lille time - muligheten for redning ennå var tilstede. Ett nytt, i nøytralitetshensende ikke kompromitert styre, som utvilsomt vilde la alle parter forstå at nøytraliteten skulde verges med alle midler og som markerte dette med alminnelig mobilisering, satte landet i forsvarsberedskap så langt råd var med de karrige midler som forelå, vilde ha gitt de interesserte parter alvorlige betenkeligheter, slev nu - som det viste seg - bare 3 uker før ulykken var over oss.

Men det var vel ikke å vente at det norske folk som hadde møtt V.Q. så ofte på sin korsvei, skulle høre ham denne siste gangen. Han ventet vel heller ikke det, uten at det fritok ham for å utsette seg for ny bitterhet ved å opptre som lyseslukker og gi mørke stenk til folkets vårlige drømmer.

Utviklingen fortsatte i samme spor som før, altså motsatt av det eneste rette. Det veksles noter med trusler og diplomatisk blomsterspråk og en kunne ikke unngå å merke at statsstyret slingret betenkelig i skjekene. Men nøytralitetsvernet ble redusert - altså ikke forsterket. De folk som hadde hatt en viss tjenestetid og dermed ervervet seg en del øvelse, ble avløst av nye og uøvede folk. 9. april var det endog flere steder der nye folk ikke hadde rukket å komme tilstede. Miner ble ikke lagt ut - vistnok tvertimot - på enkelte steder sogar tatt opp.

5. april mottar Norges utenriksminister de kjente noter fra England og Frankrike som i realiteten annullerer de tidligere avgitte nøytralitetserklæringer. Notene blir fra først av hemmeligholdt men deretter besluttet referert i stortingsmøte 8. april om kvelden. Men denne mandagen de. 8. april hadde det norske folk våknet opp til de allarmerende meldinger om de minespærringene som vest-maktene hadde lagt ut på flere stader langs kysten i våre territorialfarvann. Forsåvidt det som etter de nevnte noter kunne ventes, og som disse forsåvidt tjente som innledning til. Vestmaktene forkynnte nu at minespærringene var at faktum og at noe forsøk fra norsk side på å fjerne dem, vilde få ubehagelige følger.

Det var ikke lett for noen å danne seg noe begrep om stortingsmøtets forløp om kvelden 8. april. Da avisene kom med referater den 9. april hadde virkeligheten påtatt seg å tale sitt tydelige språk. Men utenriksminister Kohts spontane utbrudd som uttrykk for hva han sluttet seg til etter noter og handlinger, bør ikke ~~bli~~ glemmes:

" - - Når vestmaktene seier at deibryt folkeretten fordi dei vil vinna siger for den same folkeretten, så er det lett å sjå kva slags moral som her blir nytta. Vestmaktene fører krigen inn på norsk område fordi dei meiner at dei dermed lettare skal vinne krigen. Det eroden greie samanhengen med

med dette tiltaket.

"Aftenpostens" morgengnummer 9. april gir sikkert uttrykk for den almindelige reaksjon på mineutleggingen når den bl.a.skriver:

"Det er ikke godt å si hva der egentlig ligger til grunn for Vestmaktenes siste krenkelse av vårt lands suverinitet.

Malmtransporten kan om kort tid gå en annen vei som ikke kan spærres. Det falder en vanskelig å tro at de relativt små mengder malm som i løpet av en måneds tid kan nå Tyskland gjennom vårt farvann, skulle være grunn nokk for Vestmaktene til å begå et bevisst brudd på folkeretten og et brudd på den nylig inngåtte handelsavtale mellom Storbritania og Norge - en avtale som forutsetter at der føres et visst kvantum varer over Norge til Tyskland. Men det ikke skal mere til for at en stormakt, som selv kjemper for folkeretten og respekten for inngåtte avtaler, skal gjøre et så eklatant brudd på rett og avtaler.

Det hevdes i Vestmaktenes note at man ikke lenger kan se rolig på at der gjennom norske farvann sendes Tyskland jernmalm m.m. som senere blir benyttet til å senke våre egne skip. Det er naturligvis smukt tenkt. Men det er jo først og fremst Norges egen sak. Og vi har ikke bedt om å bli hjulpet på en slik folkerettsrtidig og for oss eelv farlig måte som skjedd. Dessuten er det vel tvilsomt om denne handling fra Vestmaktenes side vil gjøre våre skip sikrere på havet.

Der har i den senere tid - særlig hoss den ene av Vestmaktene - pågått en heftig pressekampanje mot Norge, en agitasjon som uten henyn til faktiske forhold har forenklet våre folkerettslige plikter som nøitral derhen, at vi av Tyskland ~~ikke~~ er blitt tvunget til å sende jernmalm, ~~ss~~ som senere blir brukt mot våre skip. Ved siden av denne agitasjon har man hatt folkeopinionens krav om en mere effektiv krigsførsel. (Kfr. regjeringsrekonstruksjonene). Folket finner krigen for passiv. Man forlanger resultater, man krever at der skjer noe. Det er ikke greit å være krigførende regjering med en slik opinion bak seg, Noget må gjøres.

Og nu er der da endelig skjedd noe, skjont det blev en av de minste og svakeste små nasjoner det gikk ut over - i første omgang iallfald. Men det som er skjedd kan trekke andre begivenheter etter seg, som gjør det mulig å aktivisere krigsførslen ved at motstanderen blir trukket frem fra hans sikre stilling bak vestvollen. Og her står vi kanskje ved den virkelige grunn til krenkelsen av vår suverenitet ved mineutlegging i våre farvann. Når denne aktivisering av krigen gikk ut over Norge og ikke f.eks. Italia, som formidler ganske andre kvanta av kontrabande til Tyskland, så er det ganske enkelt fordi Italia er en stor nasjon og Norge en liten."

Dette er tydelig skrevet 8.april under inntrykk av den ^{ne}dags hendelser. Men da det kunne leses var det alt begynt og "trekke andre begivenheter etter seg".

"Aftenposten"s neste utgave, nr. 177, den 9.april om ettermiddagen, bringer følgende spesialtelegram fra Paris, dattert samme dag:

"Det fransk/britiske kup ved Norges vestkyst hilses med den største tilfredshet av den franske presse og i politiske kretser i Paris. Så snart nyheten var kjent innfant Reynauds venner seg hos ham og gratulerte ham for dette energiske initiativ.

Det er en alminnelig mening her at krigen nå lett vil kunne sprede seg til Skandinavia, idet en følger seg overbevist om at Tyskland vil tavrepresalier. En slik utvidelse av krigen, hevder man her, vil gi de allierte store fordeler, og Tysklands sjangser til å hevde seg be-

traktes som minimale.

I krigskomiteens møte idag re egjorde Reynaud i detalj for de forholdsregler som var truffet, og ga også detaljer om de store flåtestyrker, som er konsentrert forskjellige steder langs den norske kyst. Han forsikret, at ethvert norsk forsøk på å fjerne de utlagte miner ville bli fulgt av en ny og mere omfattende mineutlegning fra de alliertes side. Man er fast besluttet på å stanse all forsendelse av malm til Tyskland fra Norge.

Samtidig erfares det, at dette bare er innledningen til en ny fransk-britisk krigspolitikk. Nye forholdsregler vil meget snart bli tatt i Sydøst-Europa, heter det, og resultatene ventes men vil tvinge Tyskland til å gå til aksjon på vestfronten. Pressen jubler i aftnen, og Reynauds lovpriser i høye toner som den handlekraftige mann Frankrike har ventet på."

Men i Norge var det mindre grunn til å glede seg over Reynauds og andres "handlekraft". Og det er ikke for meget sakt at det som skjedde 9. april hoss de fleste ble betraktet som en helt etter den aller siste dagers hendelser. logisk utvikling. Både det tyske memorandum den dag og Q. proklamasjon ved 1/2.8-tiden om kvelden ga også dekning for en temmelig alminnelig oppfatning.

Citater: Det tyske memorandum og Q.s proklamasjon.

Dagene som fulgte var krigens dager. Det ble kjempet rundt om i landet og meldinger som kom fortalte at det okkuperte område vokste ^{for hvert dag} etterhvert, selv etter at engelske, franske og til dels polske tropper var kommet til. Q.s regjering var opptatt av å skape ro og orden etterhvert som det tysk-kontrollerte område øket. Men selvfølgelig først og fremst i Oslo-området hvor ro og orden etterhvert ble gjenopprettet og arbeidslivet kom igang igjen.

15. april ble ~~direkte~~ ~~sendt~~ ~~ut~~ ~~over~~ ~~kringkastingen~~ denne Q.s erklæring sendt ut gjennom Krinkastingen:

"Nordmenn!

Etter at statsmaktene tirsdag 9. april hadde rømt fra Oslo og Riket var blitt uten sentral regjeringsmakt, var det en rett og plikt for den nordmann som eynet det å sørge for å skape en regjeringsmakt for å redde land og folk fra kaos. Derfor overtok den nasjonale regjering under min ledelse regjeringsmakten.

Den flyktede regjerings mobiliseringsordre og holdning fremkalte imidlertid faren for fortsatt blodsutgydelse med alle de skjebnesvangre følger som dette medfører.

Jeg og mine medarbeidere er ikke istand til eller rede til å ta noe som helst ansvar for dette.

På den annen side har ^{Høyesterett} oppnevnt administrasjonsråd erklært seg ~~vilke~~ rede til det.

Jeg overdrar derfor min funksjon til dette administrasjonsråd.

Selv overtar jeg stillingen som befullmektiget for demobiliseringen i kontakt med administrasjonsrådet.

Nordmenn! Vis nu dere det samme fedrelandssinn og den samme besindighet.

Det gjelder nu snarest å komme tilbake til fredelige forhold innad ~~igjen~~ for igjen med full kraft å gjenreise vårt land. Lenge leve Norge!

Umiddelbart etter denne erklæring holdt høyesteretts-justitiarius Pål Berg denne takketale:

"Etter at regjeringen Nygårds vold hadde forlatt Oslo var det i landets hovedstad ikke lenger noen representant for den utøvende makt. I denne for land og folk skjebnesvangre tid har herr Quisling stilt seg til disposisjon i hensikt å bidra sitt til å undgå blodsutgytelse i de okkuperte distrikter og til at ro og orden skulle opprettholdes. Ved nu å tre tilbake har han pånytt vist sin ansvarsfølelse og sitt fedrelandssinn. Jeg takker derfor herr Q for hans erklæring ved hvilken den av høyesterett etablerte ordning er blitt gjort mulig."

Disse foran siterte 4 dokumenter var i virkeligheten det som ~~da~~ forelå som holdepunkter til vurdering av situasjonen. Gjennom luften ~~før~~ jo ellers alt av likt og ulikt, uhåndgripelig og uten signatur. Kringkastingen i de ubesatte områder opptrådte i disse tider som om det var en alminnelig valgkamp det gjalt til opphisselse av velgerne, like uansvarlig og uveredheftig som i valgkampens hete. Krigsmeldingene fra begge parter stemte ikke overens, men her kunne befolkningen i de forskjellige distrikter i tur og orden danne seg et objektiv mening om fra hvilken kant de riktigste meldinger kom, ~~men~~ kunne sammenholdes med hver enkelt kunne se og dermed med sikkerhet visste.

Med det som enhver kunne måtte oppfatte som bakgrunden for det hele, om ikke lenger tilbake enn til 2. september 1939 da den tyske nøytralitetserklæring forelå, måtte det fortone seg som at Tyskland hadde folkerettslig dekning for sitt tiltak. Når da memorandumet av 9. april med det som neppe kan benektes om norsk forhold til nøytraliteten og vestmaktenes utnyttelse av situasjonen, måtte ~~erklæringen~~ om at Tyskland kom uten aggressive hensikt, stå til troende. ~~Også~~ når det videre blev hevdet at det hele skjedde for rettmessig å beskytte egne interesser som var truet ved vestmaktenes handlinger og uttalte videre hensikter.

Regjeringen som var på flukt hadde selv umuliggjort ethvert forsøk på å verge nøytraliteten ved våpenmakt. Når de selv hadde erklært forsvarsmakten for ubrukelig og den faktisk var så ubrukelig som de selv ville ha den, virket det absurd med kampskrik og mobilisering etter at verdens - på den tid - sterkeste militærmakt hadde fofefeste i landet, med besettelse av en rekke strategiske punkter som Oslo, Bergen, Trondheim og Narvik, Kristiansand og med hånd om ~~den~~ norske forsvarsmakts magasiner.

Man hørte jo folk, som selv utenfor enhver fare og uten militære forpliktelser, kunne deklamere at det var æreløst å gi seg uten sverdslag. Men selv æren må ikke være vettløs. Man hadde forøvrig det inntrykk, at vis a vis den annen part ville det ~~ha~~ skjedd som nu burde ha skjedd, nemlig under samme forhold som de som nu forelå å ha erkent egen uforåenhet og godtatt en lignende erklæring som den tyske uten sverdslag, og med god og ~~ex-~~

*Effekt av den
i & hvordan
sammenholdes
med den faktiske
den tyske
erklæring
(den hadde for
sjelden)*

Bladene (arkene) 45-46
Mangler her!

argumenter bevisføring gitt folket det inntrykk at det var skjedd som burde skje, uten at æreskomplekset var videre berørt. Hadde det skjedd vilde sommeren 1940 fortonet seg noe annerledes enn den kom til å gjøre, med konspirasjoner, intriger og blindebukklek mellom svevende politikere og ærgjerrige prelater i hovedstaden. Det hadde blitt liten anledning til å sysle med dette under regjeringens vestmaktredningsalternativ sommeren 1940.

Men som sakt måtte situasjonen bedømmes på grunnlag av det en mente ~~de~~ vite, og som så langt det var mulig, forstå, med tillegg av de fakta som etterhvert var med å danne situasjonsbilledet. Ved at regjeringen avviste det tyske memorandum og gikk til mobilisering var norsk nøytralitet og suverenitet truet - og tapt hvis krigen mot Tyskland måtte tapes.

Det var dette Q. ville søke å hindre. Hindre krig og opprettholde landets nøytrale status. Det er grund til å spørre nu, med den etterpåklokskap som burde være alle tilegnet: Hva hadde Norge tapt på det? Vel, det lykkedes altså ikke og erklæringen av 15. april så dagens lys mens krigen fortsatte nordover landet.

Mens krigen fortsatte nordover landet, trådte nu Administrasjonsrådet i samarbeidende forhold til tyskerne, såvidt en kunde forstå i overensstemmelse med folkerettslige bestemmelser om okkupert områdes forpliktelser ~~med samarbeide med okkupasjonsmakten~~. At det ifølge senere påstand og tildels bevis kunde fastslås at det endog gikk lenger enn folkerettens krav forlante, ved f.eks. både direkte og indirekte understøttelse tyskernes krigføring mot norske tropper i det ennå ubesatte område. Det som imidlertid her hadde betydning var den oppfatning befolkningen måtte få, nemlig den at Administrasjonsstyret etter alt å dømme erkjente det faktiske forhold, at de tyske tropper oppholdt seg her på helt legal vis, med den rett folkeretten ga dem til å ivareta sine egne interesser på norsk område grunnet vår manglende nøytralitet, manglende forsvarsevne og vestmaktens kyniske utnyttelse av dette. Det er innlysende at det tilsynelatende gode samarbeid som fant sted, alle opprop og proklamasjoner som ble sendt ut, enten av okkupasjonsmaktens vedkommende eller av Adm.rådet og okkupasjonsmakten i fellesskap var medvirkende til den alminnelige oppfatning at de tyske tropper som sto her, ikke kunne betraktes som fiende. Utover dette kom det stadig flere bevis for at det bare var okkupasjonsmakten i sin rett og de av den bemyndigede som hadde rett til å gi anordninger og bestemmelser, som kort sagt alene var det faktiske styre, hvorved det ble klarlagt at regjeringen - hvor den enn til enhver tid befant seg - ingen rett hadde til å gi anordninger binnede for det okkuperte Norge, og etter avreisen fra Tromsø, for Norge idet heletatt.

Biskop Berggrav skrev sommeren 1940 i en rekke aviser en artikkel om "Lov og rett i Norge nå". Han opplyste at han hadde hatt bistand av kompetente norske rettsautoriteter. Disse hadde gitt direkte svar på en rekke spørsmål, og et av spørsmålene med svar er gjengitt i avisene således: "Er lover eller forordninger som etter 9. april utstedes av den norske regjering bindende for folk og institusjoner i det okkuperte område?"

Svar: Nei."

10. april hadde de flyktende statsmakter fått til disposisjon Hamar kringkaster og herfra blev de første forrederibeskyldninger slynget ut. Dermed var det kaos innledet so varte til de tyske tropper etterhvert inntok de forskjellige områder og skapte ro og orden. Der jeg bodde tiltok befolkningen seg alminnelig politimyndighet i den utstrekning enhver følte trang til det og gjorde jakt på NS-medlemmer som tilslutt fylte byens fengsel etterat de som før sat der var sluppet ut. De NS-medlemmer og de som var mistenkt for å være det, som på denne måte var fengslet blev etterhvert som de norske tropper drog videre, slep med og tilslutt etterlatt i ildfeltet mellom de tyske og nederlandske linjer.

Da jeg på dette tidspunkt oppholdt meg på et landsted noen kilometer utenfor bygrensen, mottok jeg pr. telefon underretning om hva som foregikk med opfordring til å bringe familien og meg selv i sikkerhet. På denne måte blev jeg uten kontakt med utviklingen helt til 1.mai. Alt samband med omverdenen var brutt på det sted jeg oppholdt meg. Et dårlig radioapparat kunne i en viss utstrekning skaffe oss underretning om stridens gang.

Da krigen gikk så dårlig som den under omstendigheten var dømt til å måtte gå, gikk det naturlig nokk på den nasjonale ere løs, og da de flyktende statsmakter - de eneste skyldige - i ganske tsor utstrekning nådde befolkningen gjennom kringkastningen og kastet skylden på NS og offiserene - grep store deler av folket i den opphissede tilstand de var til dette som, trøst i nederlaget.

Jeg går ut fra at det norske folke idag ville rødme om de ble konfrontert med de meningsløse rykter de den gang festet lit til og temmelig villig kolporterte videre. Fra dette med NS-medlemmer som i robåt i nattens mulm og mørke hadde fjernet minene i Osbfjorden, til det at NS-medlemmer marsjerte i spissen for tyske tropper og viste vei gjennem landet.

Kanskje ment som trøst og forklaring var dog den atmosfære som ryktene skapte ikke til lettelse for et ulykkelig folk i nederlagets time. Alle bindende forhold menneskene imellem raknet, venskap og familiesamhold røk og mistanker og mistillit rzzk grodde villig i naboskap og slektskap.

Det var under disse forhold jeg sendte følgende brev til biskop Berggrav 26.mai (også inntatt i P.F., 30.mai):

"Hr. biskop Berggrav!

Er De oppmerksom på at vårt folks sjel forgiftes av løgn? At løgnen og ryktene utgjør en stor del av folkets åndelige kost i disse dager?

Det bør i alle fald ikke forbli ukjent for Dem hvordan forholdene er utover landet nu i disse tider. Innen alle lag rakner de bånd som skulle holde et folk sammen, innen familien, innen vennekretsen, innen de små eller store by- og bygdesamfund, over alt står folket splittet i mistanke, mistillit og løgn.

Den norske kirkes primas må være kjent med dette. Det kan vel ikke ha undgått Deres oppmerksomhet at det er så. De må vel også være klar over at folket tar skade for lang fremtid skal disse forhold vedvare.

Det er mange som med meg har ventet at De, hr. biskop, i stillingen som øverste embetsmann i sannhetens åndelige forvaltning i vårt land, ville tre frem og klarlegge de ting som nu må klarlegges, hvis ikke folket skal på sin indre oppløsning imøte.

De har hittil ikke gjort det.

Personlig er jeg kjent med Deres aktive deltakelse i hva som hendte i tiden omkring 9.april og deretter. De vet hva som hendte den dag, dagene før og dagene etter, og jeg ber Dem på manges vegne gi en beretning om dette.

Den tyske proklamasjon og forutsetningen for den tyske invasjon 9. april.

Vidkun Quislings regjereingsdannelse og hva som ble gjort fra Q. side.

Hva der førte til Q.s tilbaketreden og forutsetningen for Administrasjonsrådets tiltreden.

Hvor lenge ble Norge betraktet som et selvstendig rike?

Søndag 9. juni var jeg tilstede ved et sammenkalt tillidsmannsmøte i Oslo. Det var første gang aktive kamppellere møttes etter 9. april. Hva de enkelte kunne fortelle om dramatiske opplevelser var fantastisk og grenset til det utrolige. Da også mange hadde deltatt som soldater i sine avdelinger under kampene på de forskjellige avsnitt i landet, kunne det gis et godt bilde av hvordan det hele hadde forløpet.

Møtets eneste program var Q.s redegjørelse om hendelsene 9 april og frem til møtedagen. Vi som var tilstede var ~~alle~~ barn av vår tid og det falt lett for de fleste å tenke i tidens tankebaner. Vi var mennesker som hver for seg hadde deltatt i forskjellige partikonstellasjoner før NS tid og til en viss grad belempret med partipolitisk ~~strategitenking~~. Med hensyn til 9. april og Q.s handling denne dag, var det sikkert flere som sat med den tanke at han ~~al~~ til for raskt. Om det ikke hadde vært fornuftig og taktisk klokt å la ulykken ramme først og reddet etterpå. Hans avvergingsaksjon hadde jo lidt den skjebne å bli misforstått og av de flyktede statsmakter blitt utnyttet til den perfide forrederipåstand.

Noen Slike synspunkter ble ikke fremholdt av noen på dette møtet, men Q må åpenbart ha kjent på seg at slike tanker var tilstede, og han sa: "Jeg står ikke ansvarlig overfor noe parti eller noen bevegelse for min handlemåte. Jeg står ansvarlig overfor historien".

~~Personlig~~ Mine tanker gikk uvilkårlig tilbake til noe han en gang før hadde sagt og som jeg har satt som motto for denne beretning: "Når et folk uten å forstå det, går mot avgrunnen, er det for den som kjenner faren en plikt, ikke å trekke seg tilbake, men å opplyse folket og om nødvendig sette seg imot utglidningen uten hensyn til hva han selv risikerer." Dette hadde han fremholdt i et P.M. til Bondepartiet 20 november 1932. Vi som kjente ham visste at dette hadde vært hans ledemotiv og at det også hadde dagens aktuelle gyldighet.

Møtet denne 9. juni 1940 ble holdt hos "Engebret". Da jeg bodde på et hotell i nabolaget falt det naturlig for meg ~~å~~ gå tilbake til kafeen for å spise aftensmat. Kafeens radioapparat var innstillet på kringkastings nordlandssender (Tromsø) og den som betjante mikrofonen (visstnok Rytter) fortalte om regjeringens reise til England 2 dage før. Etter det som videre ble sagt forstod både jeg og de andre som var i ~~restauranten~~ at krigen nordpå nu så sin ende.

De nærmeste dage oppholdt jeg meg i Oslo og benyttet anledningen til å ~~studere~~ studere stemningen rundt om, i ~~dette~~ denne tid, da situasjonen var i sin tredje fase. Dette regnet slik: 9. april til 15. april med Q. Deretter Adimimstrasjonsstyret og der Reichskommisar. Nu den totale kapitulasjon med hele landet som okkupert område, og krigens slutt.

Den stemning som møtte en i de dage bar tydelig preg av lettelse. Sålenge krigen pågikk innefor landets grenser med landsmenn i kamp ~~måtte man påkjenning~~ var det selvsagt en påkjenning. Og så fortrolig var i grunden folket blitt med det som de forutså som sluttresultat etter kampenes gang nordover landet at det var liten plass for overraskelse endsi skuffelse når en allerede mandag 10 juni kunne lese "Dagbladet"s leder:

"Fred i Norge."

Den knappe melding fra den norske overkommando i Tromsø gjør sterkere inntrykk på alle norske enn noen stormelding fra krigsfrontene i Europa. Hele Norge har nu betingelsesløst underkastet seg den tyske okkupasjon, de allierte tropper har forlatt landet som står uten hjelp.

I to måneder har krigstilstanden i Norge vart, og den norske overkommando gir nå etter for den tyske overmakten. Ulykkelige omstendigheter gjorde at forhandlingene like etter ~~kapitulasjonen~~ okupasjonen i april ikke førte til noe resultat. Da vissre den norske krigsledelse ikke alt det, som vi vet nu, om utsiktene til å føre krig og til å

få hjelp her i Norge.

Den nye stillingen vil medføre at det ikke lenger blir tale om et tvedelt Norge, et okkupert og et selvstendig. Hele landet vil komme under tysk okkupasjon. Samtidig vil alle norske hjelpekilder stå til landets rådighet - alt næringsliv vil arveide for hele folket, alle reserver av penger, varer og tolgodehavender vil stå til tjeneste for hele Norge. Det vil forenkle mange spørsmål.

Hensyn som folket i de besatte landsdeler går måtte ta, vil falle vekk. I aktivt samarbeid med de tyske myndigheter må nå hele folket ta følgene av den nye stillingen.

Oppdelingen av landet i to har gjort det umulig for nordmenn på begge sider av krigsfronten fullt ut å forstå og bedømme hverandres beveggrunner og handlinger. Det har vært en av de sørgeligste sider ved stillingen. Nu må alle nordmenn prøve å komme hverandre ~~mer nære~~ i møte uten bitterhet og med forståelse. Det trengs mere enn noen sinne i vår historie, for Norges fremtids skyld."

Det vil føre for langt å sitere alt som i disse dager blev skrevet om den nye situasjon som stort sett ble oppfattet likt av alle og som dekket den faktiske kjensgjerning.

Når avisleserne også i disse dager kunne lese om regjeringens rekonstruksjon idet den supplerte seg med noen borgerlige medlemmer hadde de bare et smil tilovers for dette.

"Dagbladet"s leder fredag 14. juni 1940:

ALLVOR.

"Voldsomme forandringer er skjedd i Norges stilling etter at troppene nordpå har lagt ned våpnene. Landet er nu okkupert under ett, det vil også bli administrert under ett. Mange praktiske oppgaver vil på denne måte bli lettet, på den annen side er det klart at nettopp Nord-Norge er den delen av landet som har vanskeligst for å berge seg selv, og som vil trenge sterkere støtte jo lenger krigen i Europa varer. Stillingen blir altså ikke mindre alvorlig.

Like så alvorlig er de politiske følgene som kapitulasjonen vil kunne få. Kongen og regjeringen har ikke villet slutte fred hverken da de britiske troppene forlot Åndalsnes eller da de norske troppene ble nødt til å legge våpnene ned for overmakten.

Kongen og regjeringen lot avgjørende politiske momenter gå forbi, flyktet i interesse for sin egen person til England og slepte endog sønner av vårt land med for å adlyde Englands befaling og interesser. De har latt oss i stikken. Vi må prøve å ordne oss uten dem."

"Aftenposten"s leder 14. juni 1940.

"Vår Situasjon.

Etter at kapitulasjonen i Nord-Norge nu er tilendebrakt er det oppstått følgende situasjon:

1. Hele landet er okkupert, og dette okkuperte Norge befinner seg altså ikke lenger i krig med Tyskland.
2. Kongen som har tatt opphold i London, eller regjeringen i statsråd, har besluttet at Norge allikevel fortsetter krigen på de alliertes side.
3. De i London værende norske statsråder kan ikke bestyre sine departementer her hjemme og er altså ute av stand til å skjøtte sine embeter slik som grunnloven forutsetter og folkets dagsinteresser krever i det okkuperte Norge.
4. Befolkningen i det okkuperte Norge er altså i realiteten uten en utøvende makt og uten en konstitusjonell ansvarlig og administrerende regjering.

Det sier seg selv at vi gjennom disse handlinger og ved at Kongen har forlatt folket er kommet i en meget vanskelig situasjon som etter hva vi har grunn til å tro neppe kan la seg opprettholde overfor okkupasjonsmakten.

Man må vel gå ut fra at denne situasjon nå overveies av de norske myndigheter og de politiske partier som befinner seg i landet, og at de forsøker å finne en løsning som best mulig trykker det norske folks interesser og vår nasjons selvstendighet i fremtiden."

Denne artikkel må med hensikt være laget forvirrende. Den har på flere punkter noen merkelige formuleringer som ikke kan ha annen hensikt

Pkt.1 fastslår det faktiske i overensstemmelse med alle andre situasjonsoversikter som i de ~~dage~~ så dagens lys. Men etter at det her fastslås at Det "okkuperte Norge ikke lenger befinner seg i krig med Tyskland", finner man i pkt.2 følgende merkelige og i seg selv uforståelige formulering: "Kongen -- -- i London, eller regjeringen i Statsråd, har besluttet at Norge allikevel fortsetter krigen på de alliertes side."

Mot Hvem?

Hvorom alt: Det var det i beretningen som måtte ansees som det vesentlige og viktigste i situasjonen som grep leserne: Kapitulasjonen og krigens slutt. Om dette var alle meldinger enige. I den ulykkelige tid fra 9. april hadde en jo fått endel manifestasjoner fra regjeringshold. Det var av de fleste og etterhvert mere og mere - oppfattet at det skjedde for ikke å miste ansiktet. At det i denne tids aller bitreste stund for dem, også ble gjort et forsøk på ~~denne~~ ble sett som naturlig. Men da det aldri siden er kommet for dagen noen slik merkelig krigsbeslutning fra de dager er det sandsynlig at denne krig, alene var avisens påfund.

Det spill som særlig etter denne dag fulgte forteller om den alminnelige oppfatning fra "mannen å gata" opp til herrene på "øverste plan".

Fra NS kom det melding om at alle medlemmer ~~na~~ sto fritt med hensyn til tidligere medlemskap, med anledning til å ta sitt forhold til ~~bevegelsen~~ opp til revisjon og undersøkelse. Fortsatt medlemskap betinget undertegnet tilslutningserklæring eller opptagelsesøknad. Jeg fant ingen grunn til å skille lag med bevegelsen og undertegnet den nye erklæring. Det skjedde en gang i juni 1940.

Den virksomhet som fant sted i det skjulte og ikke forbeholdt offentlighet, særlig etter 15. april og ennå sterkere etter Terbovens ankomst, nådde i ukene etter 10. juni de store høyder. ~~De~~ som sto utenfor det hele og bodde utenfor Oslo var meget lite orientert om spillets gang. ~~Man~~ var dog ~~meget~~ klar over at køen av de som ville "samarbeide med fienden" var uhyggelig lang. Utover landets hørtes ryktevis om statsministre og regjeringer som sto på trappene, men både statsministrenes og statsrådenes navne var stadig vekslende. Fra bedre orientert hold ble det sakt at listen over de som fremstilte seg for okkupasjonsmakten og gjorde seg forhåpninger, måtte andra til minst 100 mann.

Gjennom kringkastingen hørte man av og til foredrag og kaserier som røpet talernes ambisjoner ved å gjøre sine "hoser grønne" for okkupasjonsmakten. Det var ikke til å ta feil av at disses navne alt var hørt eller snart ville bli hørt nevnt som ventende statsministre / statsråder.

Mere for åpne dører skjedde de såkalte riksrådsforhandlinger. Den nye situasjon etter 10., juni ga grunnlag for en fastere ordning og alt 13. juni sendte tyskerne krav om forhandling til Adm.rådet. Forhandlingene tok straks til og stortingets presidentskap opptrådte på Norges vegne.

Allerede 18. juni blev følgende overlevert okkupasjonsmakthens

"Til det Tyske rikets Fører Adol Hitler.

Stortingets presidentskap har idag for Reichskommisar Terboven fremsatt et forslag til midlertidig ordning av styret i Norge.

Vi forslår at det istedet for Kongen og regjeringen Nygårdsvold opprettes et riksråd. Forslaget er fremsatt i til-lit til at ordningen av det tyske okkupasjonsstyre i Norge vil undergå en tilsvarende forandring.

Det norske folk er beredt til å slutte fred med Tyskland hvis det tyske rikets fører mener at tiden dertil er kommet.

Skjønt kampen i Norge naturligvis har voldt sår for folk og land, så er krigen dog fra begge sider blitt ført på en slik måte at disse sår kan leges.

Skjønt det fra norsk side er rettet enmodning til kongen om å abdisere for seg og sitt hus, vil vi under hensyntagen til vår historiske utvikling anmode om at hermed adgangen til i sin tid å tilby arveprins Harald den norske krone ikke må være stengt.

Vi har den sikre overbevisning at tysk høysinn i denne sak vil bidra avgjørende til å fremme den venskapelige utvikling mellom Norge og Tyskland som er vårt mål.

Magnus Nilsen Gabriel Moseid P. Thorvik

Neri Valen Ivar Lykke."

Det var ingen hemmelighet at høyesterettsjustitiarius Pål Berg og Biskopp Berggrev tok del i forhandlingene og i de forberende møter med de norske forhandlere. / Det forslag som i henhold til skrivelsen til det tyske rikets fører var levert Reichkommisar Terboven, hadde et^{te}n rekke forhandlingsmøter og endel rettelser tilslutt fått denne form:

"Da Kongen og hans regjering befinner seg utenfor Norge og derfor er forhindret fra å utøve de funksjoner som er pålagt dem etter forfatningen, ser stortingets presidentskap det som en plikt mot land og folk å oppnevne et riksråd.

Stortinget blir derfor sammenkalt for å gi sitt samtykke til dette forslag og for å treffe nærmere bestemmelser om Riksrådets fullmakt med hensyn til landets styre.

Stortingets Presidentskap foreslår at Stortinget fatter følgende vedtak:

1. Den fullmakt som ble gitt regjeringen Nygårdsvold i møte 9. april er uvirksom.

2. Regeringeringen Nygaardsvold kan ikke mere godkjenes som regjering.

3. Kong Håkon VII trer for seg og sitt hus tilbake som Norges Konge inntil kongehusets stilling er endelig avgjort ved fresslutningen. Kongehusets forfatningsmessige rettigheter og plikter settes ut av kraft. (Presidentskapet bekrefter at uttrykket "Kongen trer tilbake",... ikke innebærer at noen som helst handling eller viljesakt fra Kongens side er nødvendig. Stortinget har, som det fremgår av innledningen, foretatt handlingen.)

4. De medlemmer av Stortingets presidentskap som befinner seg i utlandet, er ute av funksjon. I deres sted oppnevnes . . ."

Ved avstemning innen stortingsgruppene ble det brakt på det rene at av 130 tilstedeværende var det 96 som stemte for ordningen med tyskerne, under forutsetningen at Kongen skulle suspenderes. Innen Arbeiderpartiets gruppe var det også et flertall på 33 mot 27 som ville stemme for Kongens avsettelse.

Det var umulig for noe allminnelig menneske utenfor arenan i Oslo å ha noen begrunnet ^{mening} med om hva ^{der} heretter virkelig skjedde. Man hadde dog ~~det~~ inntrykk at det ^{var} i forbindelse med riksrådet var personspørsmål i forhandlingen etterhvert komme til å dreie seg om. Kanskje ikke så meget personerne, men personernes partifarve. Fra NS var det tale om fra 1 til 5 medlemmer i rådet.

Men den ting måtte etter alt man så og hørte fortone seg som fullstendig klart: Krigen ^{med} Tyskland var slutt. Nu gjaldt det å skape den best mulige samarbeidsform for den tid okkupasjonen ville vare. Men det var vel bare et fåtall som oppfattet den fordel det ville vært om også en fredsavtale var blitt opprettet. Under disse forhold nådde vi fram til 25. september 1940 og forsåvidt ~~fram~~ til utviklingens ^{4de} fase.

Ved et så markert skille i utviklingen ^{var} er det naturlig med et tilbakeblikk og en bedømmelse.

Man har så ofte stått oveforpåstanden om Q.s manglende "popularitet". Hans påståtte manglende evner til å samle folket om seg. Det kunne ofte se ut som dette var rettsatt og sakt. Dom noe av et faktum var vel dette med "populariteten" også blitt. Men dette spørsmål ~~er~~ alle som møter denne påstand gjøre seg? Hvorfor og hvordan var han blitt "upopulær"? Var det noe ved mannen, hans opptreden, hans livsførsel eller hans fortid som skulle gjøre ham ufortjent til folkets allminnelige ~~respekt~~? Ingen kunne peke på noe slikt. Han var kjent for sin eminente begavelse og strålende personlighet, -- "noe for seg selv i ordets beste betydning som intelligens og karakter", -- "så skarp var hjernen hans, så lett skjønte han, så stor var hans logiske evne og evnen til stringent tenkning. Det er i allfall sikkert at Nansen satte ham umåtelig høyt som medarbeider både på grunn av hans ypperlige hjerne og hans rent menneskelige innstilling. Nansen var imponert over hjernen og følte seg i nøyeste kontakt med innstillingen."

Det her siterte ~~er ikke mine ord~~ er hentet fra et "Ukens portrett" i dagspressen i 1938.

"Innstillingen" står for den humanistiske, det var på ^{plan} det humanistiske de to møttes i arbeide.

Etter å ha lest en slik attest er det igjen grunn til å spørre: Hvordan?

** Svaret skulle for-
svidt ligge i det
forstående. Hans
langt mot partier
og parti politikk*

Intet ærlig samtidig menneske kan ved ettertanke unngå svaret. Det var hans politiske motstandere som fryktet ham og som for all del måtte gjøre ham umulig i folkets øyne. Hans motstandere harvsa men ikke bedømt ham feil. De forsto at skulle denne mann og det han hadde å si nå frem til folket, da var deres som "politiske" spillere sin ~~fare~~ ^{fare} nær. Det undret nokk mange hvor den generalstaben sat og hvem det var som så genialt ledet denne store perfide forfølgelse som sikkert, historisk bedømt, vil bli stemplet som en skamplett på det tyvende århundres politiske liv ^{og som} ~~en del av~~.

Arbeidsløshet i den 40. årstid

Forfølgelsen ble drevet så vidt, og folket brakt til slik opphisselse at det nærmet seg livsfare både for Q selv og de som sluttet seg til ham. I det ~~daglige~~ ^{daglige} møttes de av sabotasje og bykott i arbeidslivet og delvis isolasjon i privatlivet. Dette skyldtes ikke bare forfølgelsesvilje men også andre menneskers feighet og frykt for forfølgerne. Det er ikke krigsårene det tales om her. Det er årene fra 1933 til 1940. Løgnen var selvsagt det fornemste middel som infiserte ~~malles~~ ^{malles} tanker og som brakte "handlingens menn" i den tilstand at de ble en fare for den offentlige sikkerhet, ro og orden.

Men tilstanden, utviklingen og fortsettelsen savner ikke historiske paralleller.

** Arbeide
i statens*

Det arbeides i vår tid meget med begreper som folkeopinion og folkekrav, som det ~~tilsynelatende~~ ^{tilsynelatende} legges stor vekt på. Med de midler som i vår tid kan brukes vet vi også hvordan opinionen og folkekravet dannes i en samtid der selvstendig tenkning er avsatt til fordel for folkekravet.

han dannede og

Som bidrag til illusjonen om at vårt politiske demokrati praktisertes i overensstemmelse med demokratiets idealer: "For folket, av folket, ved folket" arbeides ^{all} ~~med~~ ^{med} ~~opinionsdannelser~~ ^{opinionsdannelser} ~~og folkekrav.~~ ^{Opinionen} ~~Opinionen~~ ^{Opinionen} ~~av politikere og presse, som an-~~ ^{av politikere og presse, som an-} ~~vendt som Bommerang vender tilbake til opphavet som "folkekrav".~~ ^{Endog uten synlig eller bevislig tilslutning - altså uten at} ~~Endog uten synlig eller bevislig tilslutning - altså uten at~~ ^{det kan påvises at opinionen er} ~~det kan påvises at opinionen er~~ ^{hoss folket - kan} ~~hoss folket - kan~~ ^{"folkekrav" påstås å være tilstede.} ~~"folkekrav" påstås å være tilstede.~~ ^{Pressens behandling av en} ~~Pressens behandling av en~~ ^{sak gjennom} ~~sak gjennom~~ ^{sa lengere eller kortere tid på den bestemte måte,} ~~sa lengere eller kortere tid på den bestemte måte,~~ ^{blir endeleig - uten at} ~~blir endeleig - uten at~~ ^{en røst behøver å ha erklært sin enig-} ~~en røst behøver å ha erklært sin enig-~~ ^{het - fastslått som et "folkekrav så sterkt at det må tas hensyn} ~~het - fastslått som et "folkekrav så sterkt at det må tas hensyn~~ ^{til det."} ~~til det."~~ ^{Slik var vårt demokratis teknikk når politikerne etter-} ~~Slik var vårt demokratis teknikk når politikerne etter-~~ ^{som det passet seg, enten trakk velgerne etter nesen eller skjøt} ~~som det passet seg, enten trakk velgerne etter nesen eller skjøt~~ ^{dem foran seg.} ~~dem foran seg.~~

** gjennomføring*

I forholdet til Q og NS måtte fremgangsmåten nødvendigvis bli en noe annen. Opinionen skapt på vanlig måte, men "folkekravet" sto til velgerne egen ^{løsning} ~~løsning~~ ved valgene. ^{Det} ~~Det kunne ikke bli til gjenstand for parlamentarisk behandling da ~~den~~ ^{den} som skulle rammes ~~ikke~~ ^{ikke} hadde noen parlamentarisk basis. Den måtte ~~løses av~~ ^{løses av} velgerne ^{d.v.s.} ~~d.v.s.~~ svært ofte "gatens parlament" og ble betegnet som "folkets egen reaksjon".~~

Selvom en slik påstand lett lar seg gjennomskue, unnløt i særdeleshet ikke det å bruke, ^{der} ~~der~~ som opphav hadde satt forfølgelsen igang. Bedraget måtte selvsagt gjennomføres skulle hensikten nås.

Hverken tiden eller midlene strakk til for Q å skape seg et skikkelig folkekrav, før det inntraff som han ville avverge. Han opptrådte dog i full overensstemmelse med folkets interesser, dypest sett. I det snauke døgnet omkring 9. april 1940, da folket var henvist til seg selv og måtte trekke egne slutninger

opinionsapparat i virksomhet, begynte også

var skapt

og ble a hørte tidspunkt hadde opptrådt med "fair play". Disse dager krevet annen innsats enn å gi kosesjoner til en villført folkeopinion.

Selvsakt var ingen blinn for den innflytelse de røstes virksomhet gjennom kringkastingen hadde, på den bakgrunn som foran er skildret. Og som før nevnt tjente forederipåstann både til trøst og hasvalselse for sårede nasjonale sinn. Sjøkket hadde dog rusket såpass opp at den blinde tiltro til opphisselses vrik somheten ikke var absolutt. Det var fortrinsvis i de ennu ubesatte områder at virkningen av propagandaen hadde størst virkning. Der var det, mere enn andre steder, et kriterium på sann nasjonal holdning å tro alt som kom fra en kant og intet av det som kom fra den annen. En måtte i all fall gi inntrykk av det. Hvordan det var i dybet av de enkelte sinn må være usakt. Biskop Berggrav opptrådte flere ganger fra Oslo kringkaster i de dage med faktiske opplysninger og til beroligelse. Han gikk god for de tyske troppers disiplin og fine fremferd og etterlot det inntrykk at de også var her i sin gode rett. Det visste han jo forøvrig etter sine besøk i England og Tyskland året før. Han kunne altså gå god for "overfallsmakten" men hadde ikke et ord til beste for ~~xxx~~ å bekjempe den forgiftning som fant sted i norske sinn. Også her kunne noen faktiske påvisninger ha tjent en god hensikt.

For tyskerne var det intet å tape ved å gå til samarbeid med Høyesteretts samarbeidsvillige mannskap, som lovet så meget mere, i kraft av at de utga seg for å representere, alt det som var værd ~~og~~ å representere i dette land. Og de tapte da heller intet på et utover alle lovfestede krav samarbeidsvillig administrasjonsråd, som sogar ga - eller lot gi - "overfallsmakten" hjelp i krigføringen mot det øvrige Norge.

Den suverinitet som Q.regj. holdt oppe var imidlertid nu tapt og rikskommisariatet ble opprettet. For løfte om forståelse med Konge og regjering kunne adm.rådet ikke innfri. Adm.rådet kom derfor til å bli et bedre organ i okk.maktens hånd, enn Q.regj. var eller ville bli som representant for en ennu suveren stat. Bygget på Q.s initiativ sto ennu alle muligheter åpne, også for de flyktende statsmakter. Disse muligheter ble ikke benyttet og vi fikk okkupasjonen med dens omkostninger, istedetfor den besettelse, som lå innenfor mulighetens grenser for besettelsesmakten egen regning. Den krigserklæring som Tyskland utstedte 23. april 1940 kunne vært unngått, og meget ville under alle omstendigheter vært spart ved det.

Gjennom en god sommer med omfangsrik forbrødring mellom norsk og tysk ungdom, for hvem krig og ~~urolig~~ onde dager var trådt i bakgrunnen, og med "politikere" som drev sin både skjulte og åpne kamp i konkurransen om "overfaldsmakten"s gunst, var vi nu nådd frem til 25. september 1940 med Rikskommisar Terbovens tale og oppnevning av de kommisariske statsråder.

På 3 mann nær tilhørte alle disse NS. Terboven erklærte alle de politiske partier - unntatt NS - oppløst med øyeblikkelig virkning. NS var fra den dag landets eneste lovlige politiske parti, og han forkynnte at "veien til Norges frigjøring går igjennom NS".

--- o ---

Blant alle de papirer jeg har samlet på i forbindelse med "rettsoppgjøret" finner jeg også ett som bærer titlen:

"Utkast til deskriptiv analyse av hovedprinsippene i Nasjonal Samlings okkupasjonspolitik.".

Det er at meskinskrævet gjennomslag uten innledning og avslutning - og uten signatur. Jeg er altså avskåret fra å oppgi forfatterens navn. Jeg ber imidlertid den ukjente forfatter (jurist?) om tilgivelse for at jeg i fortsettelsen siterer fra hans arbeide uten kildeangivelse.

Når jeg nu i en viss utstrekning lar sitater fra denne analyse tale for meg, er det fordi den på mange punkter dekker min oppfatning og fordi den gir uttrykk for en objektiv oppfatning av situasjonen til bedømmelse av de forhold som var bestemmende for de som var i min stilling.

"For denne gruppe (Det gjelder medlemmer i NS før 9. april) var det nok spørsmålene i samband med Norges nøytralitet som var av avgjørende betydning. De oppfatninger som Q. tydelig hadde de gitt uttrykk for i partiavisen Fritt Folk, tildels langt forut for 9. april. De oppfattet de mangelfulle tiltak og den manglende vilje til å verge seg mot engelske nøytralitetskrenkelser som unøytral opptreden overfor Tyskland, og godtok derfor kritikkløst den tyske begrunnelse for aksjonen mot Norge. Etter denne gruppes mening var det ikke Tyskland, men England og Norge som hadde skylden for utviklingen. Og de nevnte at når Norge ikke hadde forsvart seg mot de engelske krenkelser, kunne de heller ikke gjøre det mot de tyske. Selv om mange av dem nok fant at de tyske foretakene hadde for stort omfang og ikke stod i forhold til Norges forseelser, fant de det allikevel nytteløst og skadelig å motsette seg dette når Norge dessuten hadde forsomt sin krigsberedskap i den grad at Tyskland straks i starten av sin aksjon hadde brakt Norge i en fullstendig håpløs stilling. Dette hensyn tilsa at man ikke måtte komme i fiendtlig forhold til Tyskland, men, for nær sagt enhver pris, søke å bevare nøytraliteten. Dette var Q.s offisielle bedømmelse 9. april. Den trodde de på og den var de enige i. De var ikke i tvil om at det var disse motiver som hadde drevet Q. til å handle 9. april, og under inntrykk av at den norske ledelsen fullstendig hadde tapt hodet, fant de også å kunne forsvare den statskupp-lignende form hans opptreden hadde fått.

Ut fra samme syn så de på Q.s tilbaketreden 15. april og den kgl. regjerings fortsatte militære motstand som en ulykke som kunne sette Norges selvstendighet på spill. Da kampen jo også fikk det av dem ventede utfall, fant de det meget baturlig at de som motstandere av den valgte linje ble satt i spissen når det gjalt å gjenopprette tillitsforholdet til Tyskland, så meget mer som de allerede før katastrofen hadde advart mot den politikk som de ansvarlige norske myndigheter hadde ført. De hadde heller inge grunn til å stille seg skeptisk overfor Terbovens fortolkning av riksrådsforhandlingenes ~~oppklar~~ forløp, idet de fant det meget naturlig at tyskerne ikke kunne ha tillit til personer og organisasjoner som for det første hadde vært medskyldige i den norske politikk før 9. april - den som etter deres mening hadde ført til at Tyskland nødtvungent og imot sine økonomiske og militære interesser hadde måttet gripe inn i Norge - og som altså heller ikke etter 15. april hadde klart å innfri de løfter og forespeillinger de hadde gjort overfor de tyske myndigheter, nemlig å få slutt på motstanden i Norge. De fant det heller ikke utrolig at deres gamle motstandere igjen hadde latt særinteressene gå foran landets interesser, eksempelvis forsøkt å bevare partiorganisasjonenes dominerende innflytelse over folket. Etter deres mening var det hovedsakelig hensynet til disse særinteresser som var en av årsakene til at Norge ikke hadde kunnet fremstå kraftigere som samlet nasjon før 9. april, i et hvertfall var det hovedårsaken til forsvarlets elendige status. Oppløsningen av partiene og deres organisasjoner - mente de, kom som en logisk konsekvens av dette resonnement, men samtidig også som uttrykk for at Terboven ikke ønsket å gjøre hele det norske folk ansvarlig, dersom dette ved oppslutning om de av NS hevdete retningslinjer viste at det tok avstand fra den tidligere norske politikk."

"- - - Men uansett årsaker og hendingsforløp var Norge faktisk nu kommet i en erobret stats stilling og prisgitt Tysklands nåde for kortere eller lengere tid fremover - kanskje for alltid om Tyskland vant krigen ellervom den skulle ende uavgjort. Hele det norske territorium var besatt, samtlige norske stridskrefter satt ut av kamp bortsett fra en kampmessig sett ubetydelig brøkkdel som befant seg innefor maktområdet til Tysklands hovedmostander og som nærmest måtte betraktes som en frivillig kontingent til Englands stridskrefter; den norske regjering var ute av stand til å utøve sine forfatningsmessige funksjoner og i sterkt avhengighetsforhold til Tysklands - den faktiske maktutøvers - hovedmotstander, intet politisk organ til å varetar rikets interesser innad overfor okkupasjonsmakten eller utad overfor de nøytrale, administrasjonen direkte overtatt av

okkupasjonsmakten, foreløpig riktignok utøvet gjennom nordmenn som stod direkte ansvarlig overfor denne. Faktisk befant riket seg i en tilstand av anneksjon eller proteksjon. Også de folkerettslige betingelser for en slik situasjon var tilstede i en slik grad at det varvgrunn til å frykte et skritt i denne retning om krigssituasjonen eller folkets opptreden gjorde det nødvendig i okkupasjonsmaktens øyne. Folkerettens krav for "utslettelse" (anneksjon e.l.) av en stat er a) at det hele territorium ansees okkupert i samsvar med folkerettens krav til okkupasjon, b) at statsmakten og stridskreftene er tilintetgjort, c) at suvereniteten er død, tatt til fange eller flyktet. Det var muligheter for at Tyskland kunne få en erklæring om anneksjon godkjent av et stort antall nøytrale og ikke-krigførende makter, f.eks. Sovjet-Samveldet som hadde vært delaktig i Polens ~~hærens~~ utslettelse, som selv var iferd med å annektere Estland, Latvia og Litauen - Japan, Spania, Italia, enkelte av Balkan-statene, kanskje kunne også Sverige og Finland settes under tilstrekkelig press.

Utsiktene for et tysk nederlag i storkrigen, som i tilfelle da ville være den eneste måte å få opphevet den tyske annekasjon på, syntes på dette tidspunkt å være ~~små~~ meget små. Det var åpenbart at selv alle Imperiets stridskrefter ikke ville strekke til for å slå Tyskland. Avgjørende for krigen videre utvikling var fra nå av den holdning USA og USSR inntok, og det var lite som tydet på at disse makter hadde til hensikt å kaste seg inn i krigen med det første. USSR's interesser syntes til og med å være best tjent med fortsatt samarbeid med Tyskland. Det forelå også den mulighet at England kunne bli nødt til å søke en foreløpig/fredelig ordning eller våpenstillstand (en Amiensfred) for å vinne tid. Rykter tidlig på sommeren 1940 om at England hadde advart Sverige mot å komme i for sterkt motsetningsforhold til Tyskland, kunne oppfattes som om England forutså en slik løsning, og da i tilfelle regnet med å la Tyskland få beholde vesentlige av de områder det kontrollerte, deriblant Norge.

Under disse forhold å søke frem til norsk politikk som kunne sikre landet en gunstigst mulig stilling i tilfelle av tysk seir, eller en kompromiss-løsning, ansåes av mange ikke bare som juridisk og moralsk forsvarlig, men sogar som plikt."

Grunnlaget for det samarbeid som var nødvendig og som fant sted gjennom okkupasjonsårene skulle da i alt det foregående være gitt. At det ikke blev noen dans på roser kan de bevitne som fikk blev engasjert i det. For mange - og jeg vil regne meg blant disse - var det dog en god og rik tid, beriket ved følelsen av å være aktivt knyttet til en virksomhet som hadde fedrelands og lendsmenns beste som mål i en særdeles vanskelig tid, også med visshet og bevis for at resuktater virkelig blev nådd.

At ~~interressen~~ innsatsen og resultatene helst lot seg registrere på det materielle område lå i sakens natur. Storkrigen i sin alminnelighet og Englands folkerettsstridige blokade også av norsk område skapte store forsyningsvanskeligheter da vår ~~levnad~~ ^{selv} selvhjulpenhet sto adskillig tilbake å ønske. At det som på det forsyningsmessige område blev oppnådd bare i liten utstrekning var klart for befolkningen må undskyldes, for det første fordi forsynningshene alleikevel ikke ~~blakkstilfrødsstilende~~ blev rikelige eller endog tilstrekkelige, for det annet fordi denne faktiske utilstrekkelighet av visse krefter blev utnyttet som motiv for skjærpet fiendtlig innstilling mot okkupasjonsmakten og de som hadde sin daglige strid med å skaffe det som overhode kunne skaffes.

De som i stillingsmedfør måtte komme i forbindelse og personlig kontakt med tyske myndigheter kan bevitne hvilken betydning NS-medlemskapet hadde for samarbeidet og det nødvendige tillitsforhold og dermed for resultatene. Hevdelsen av nasjonale og norske synspunkter og interesser - selv kontra tyske sådanne - ble møtt¹ med forståelse og god vilje på den bakgrunn at det var fedrelandets sak det gjalt, at det ikke var noen hvem som helst som med skjult fiendskap kunne tenkes å ville føre - eller søke å føre - okkupasjonsmakten bak lyset og at denne skade var eneste formål.

Det viste seg som det alltid vil vise seg, at et minstemål av tillit er nødvendig skal noen form for samarbeide kunne finne sted. Det gjalt ikke minst i de forhold det her dreier seg om,

is false

og hvor bare

i samarbeid mellom okkupant og okkupert hvor motsetningene i sakens natur er kontrære, ~~hvorfor~~ en gjensidig objektiv erkjennelse av de faktiske forhold ~~altså~~ kan formidle det samarbeid, som ikke minst i den okkupertes interesse-må skje.

d. hvor all

Dette bør være sakt selv om det norske folk aldri vil få visshet for det og derfor kanskje ikke noen gang kan komme til å innrømme det; at det i den stilling det var brakt burde være takknemlig for at det var en gruppe mennesker ~~blant dem~~ som ikke var kompromitert ~~at~~ de forhold som hadde ført til okkupasjonen og som derfor kunne løse okkupasjonstidens oppgaver slik som det blev ~~gjort~~. ~~loist~~.

Statsakten på Akershus 3. februar 1942 blev neste ~~oppgave~~ etappe i okkupasjonstidens historie. Den førte til oppnevning av en ren NS-regjering med Q som ministerpresident. I NS ble dette sett på som ett nytt steg på vei mot Norges frigjøring og Q forkynnte at den nye regjeringens første oppgave ville bli å søke fred med Tyskland.

Etter at krigen mellom Tyskland og Norge ~~varxavsluttet~~ ved kapulasjonsavtalen av 9. juni 1940 både da facto og de jure var slutt, ville en formell fredsslutning normalisere forholdet mellom de 2 stater. Okkupasjonsforholdet ville bli avløst av besettelse for Tysklands egen regning og landets administrasjon skje på selvstendig basis. Det tyske rikskommisariats nedleggelse ville være en naturlig følge. Det var disse samme tanker som opptok d'herre Berggrav, og Pål Berg og stortingets presidentskap da de 18. juni 1940 erklarte overfor Adolf Hitler at "det norske folk er beredt til å slutte fred hvis det tyske rikets fører mener at tiden dertil er inne."

Beklageligvis fant ingen fredsslutning sted. Okkupasjonens millionomkostninger måtte vårt land fortsatt bære. Det norske folk ga okkupasjonsmakten nokk av påskudd som grunnlag for okkupert sin opptreden

sjonstilstandens fortsettelse. 2. februar 1942 ga allikevel Q og hans regjering en bedre basis for varetagelsen av de norske interesser og han selv og de som hadde tilsagt ham sin tilslutning og bistand på ideel og reel bakgrunn med landets og folkets vel for øye, fortsatte kampen for Norges frihet og selvstendighet, uten å kunne slippe av i kampen for folkets daglige brød, mens folket gjorde alt det kunne for å sige av den ~~gen~~ det sat. ~~Men dette faktum~~ ^{men} ~~behøver ingen å benekte.~~ ^{på.}

Motstanden tiltok etterhvert som den i virkeligheten ~~avtok~~ ^{minu} i nødvendighet, og nådde sin største høyde da resultatet måtte ansees som gitt, og således skulle være ~~overflødig~~ ^{overflødig}. Det triste var at dette røpet en moral som ikke kan betegnes som høyverdig. Det var mange som med et annet resultat i sikte innrettet seg for det og hvis drift fra det ene til det annet skjedde i takt og tempo bestemt av frontenes forskyvninger og som tilslutt i maidagene i 1945 myldret frem som hjemmefront."

* ~~tiltaka~~ ~~motstandens~~
men
merkelig

^{gikk}
Slip' ainnu lie 1945. og dette behøver ingen å benekte.